

Mladi u Srbiji

PARTICIPACIJA: MOGUĆNOSTI I PREPREKE

AUTORI IZVEŠTAJA:
Dr Dragan Stanojević
Prof. dr Vera Backović
Milica Vlajić

NAZIV ISTRAŽIVANJA:

„Mladi u Srbiji – participacija: mogućnost i prepreke“

ISTRAŽIVANJE SPROVEO:

Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu

AUTORI ISTRAŽIVANJA:

Dr Dragan Stanojević

Profesor dr Vera Backović

Milica Vlajić

NARUČILAC ISTRAŽIVANJA:

NAPOR – Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada

DONATOR:

UNICEF

LEKTURA:

Centar za jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu

DIZAJN I PRELOM:

David Bilobrk

GODINA:

2022.

Istraživanje „Mladi u Srbiji – participacija: mogućnost i prepreke“ je integralni deo projekta „Having a voice, having a choice“, koji se sprovodi u saradnji NAPOR i UNICEF-a.

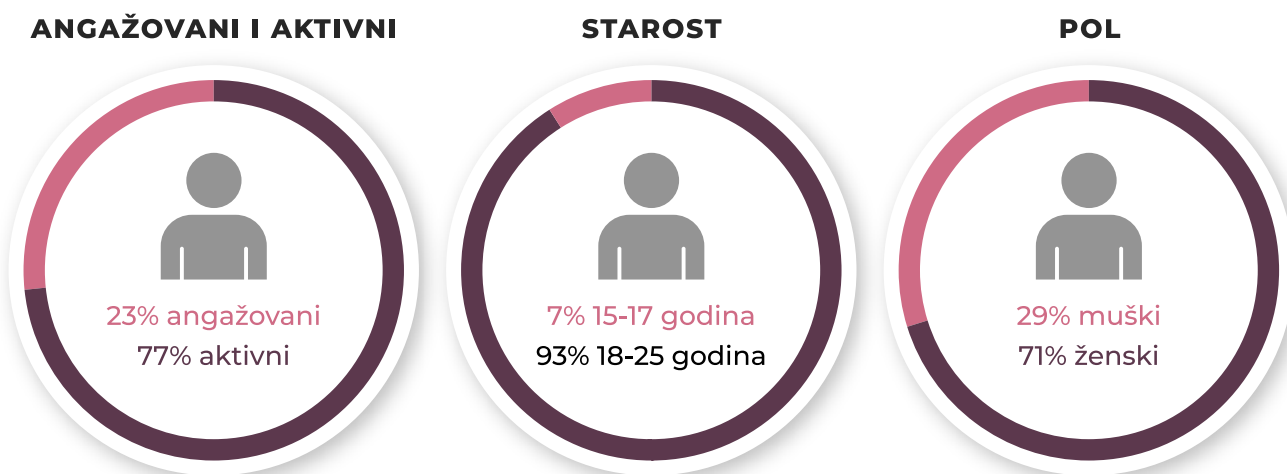
SADRŽAJ

REZIME	4
PARTICIPACIJA MLADIH - MOGUĆNOSTI I PREPREKE	8
KOJI JE OKVIR OD KOG MI POLAZIMO	10
ISTRAŽIVAČKA PITANJA	11
DIZAJN ISTRAŽIVANJA – METOD I UZORAK	12
SPREMNOST ZA UČEŠĆE	13
SAMOPROCENA SPOSOBNOSTI	20
UČESTVOVANJE U AKTIVNOSTIMA	26
Gde se još mladi okupljaju – (alternativne) kulture mladih	33
RAD ORGANIZACIJA - UNUTRAŠNJA DINAMIKA	35
PREPREKE KOJE DOŽIVLJAVAJU I PRIMEĆUJU	42
Institucionalne prepreke	46
Strukturne prepreke	46
Neinformisanost	47
RESURSI	47
Vreme	47
Podrška	48
Nezainteresovanost	48
Rodni disbalans	49
ZAKLJUČAK	50
REFERENCE	57

REZIME

U istraživanju su učestvovala tri grupe mladih od 15 do 24 godine: 1. **Aktivni** – uključeni u programe ili aktivnosti različitih organizacija; 2. **Angažovani** – predstavnici organizacija i inicijativa: omladinskih organizacija, organizacija za mlade, učeničkih i studentskih parlamenata itd. i 3. Mladi koji su **neaktivni** u organizacijama i inicijativama.

Istraživanje je sprovedeno kombinacijom kvantitativne i kvalitativne metodologije (maj–jul 2022). Realizovano je *online* anketno istraživanje na uzorku od 403 mlade osobe. Grafički to izgleda ovako:

Tri fokus grupe – aktivni i angažovani (16–25); 1 fokus grupa – neaktivni (17–19) i 10 intervjua – neaktivni/ iz ugroženih grupa (18–25).

Značajan broj **mladih nije uključen** ni u jedan od oblika aktivnosti koji sprovodi omladinski sektor, što znači da treba raditi na unapređenju kanala i načina informisanosti. Jedan broj mladih radi u organizacijama koje pripadaju **konsultativnom** tipu, dok je veći broj uključen u rad organizacija koje pripadaju **kolaborativnom** tipu. Izazovi sa kojima se ove organizacije suočavaju uključuju: a) nedovoljno jasne procedure informisanja mladih o programima; b) nedovoljno jasne procedure uključivanja mladih u procese odlučivanja; c) nedovoljno razvijene procedure informisanja učesnika programa o ishodima i efektima programa. Treći oblik participacije, **vođen od strane mladih**, najmanje je zastupljen i moguće je da, sa odrastanjem članova, ove organizacije ili nestanu ili pređu u kolaborativni tip.

DA LI SU MLADI SPREMNI DA PARTICIPIRAJU (U VEĆOJ MERI)?

Većina mladih vidi omladinski sektor kao dobar način za postavljanje i rešavanje problema mladih, i sebe vidi kao potencijalno uključene na neki način. Najveći broj mladih smatra da će kroz angažman u omladinskim organizacijama naučiti korisne stvari, steći korisne veštine i poznanstva koja će im kasnije koristiti prilikom zaposlenja, upisa na fakultet, ili dobijanja stipendije. Odgovori upućuju da motivacija za društvenu aktivaciju ima i jasnu instrumentalnu komponentu.

U KOJOJ MERI I NA KOJI NAČIN PARTICIPIRAJU?

Angažovani i aktivni mladi najčešće su učestvovali u aktivnostima omladinskih organizacija, zatim humanitarnim, a najmanje u organizacijama koje su antiglobalističke, za zaštitu prava imigranta i u feminističkim organizacijama. Oni su u značajnom stepenu učestvovali u projektima i programima, a imali su i aktivnu ulogu u osmišljavanju aktivnosti i njihovom sprovođenju. Kako nemaju sve organizacije podjednak kapacitet da privuku i uključe veći broj mladih u osmišljavanje i sprovođenje aktivnosti, posebno se izdvajaju omladinske i organizacije za mlade u mogućnostima da uključe mlade.

Najveći broj mladih se slaže da su efikasni događaji koji privlače medije, visoko vrednuju i aktivnosti rada u omladinskom sektoru, a zatim angažovanost na društvenim mrežama za kojima slede društveno angažovani performansi i (mirne) demonstracije. Deo aktivizma mladih odvija se i u zoni kulturne produkcije i potrošnje. Svaka deseta mlada osoba (9%) aktivna je kao deo neke od alternativnih muzičkih scena/ potkultura. Alternativna kultura nije u potpunosti nestala iz života mladih i ima potencijal da okupi i poveže jedan broj mladih.

U KOJOJ MERI SE MLADI OSEĆAJU DOVOLJNO KOMPETENTNIMA I IMAJU SAMOPOUZDANJA DA SE UKLJUČE U RAD ORGANIZACIJA I PROCESSE ODLUČIVANJA?

Samoprocena sposobnosti pokazala je da angažovani mladi imaju visok stepen samopouzdanja i da procenjuju da su sposobni da učestvuju u procesu donošenja odluka. U kvalitativnoj analizi prepoznato je da angažovani mladi posebno vrednuju iskustvo koje se stiče radom u omladinskom sektoru. I neaktivni mladi imaju pozitivan stav o svojim sposobnostima, tako da osećaj nekompetentnosti nije značajan razlog za neuključivanje u rad organizacija. Timski rad i komunikacione veštine mladi vide kao najznačajnije veštine da bi mladi bili uključeni u rad organizacija ili inicijativa na koristan način.

U KOJOJ MERI SU ORGANIZACIJE INKLUZIVNE I KONSULTATIVNE? DA LI MLADI MOGU DA UČESTVUJU U PROCESIMA UPRAVLJANJA?

Nešto više od dve trećine angažovanih svedoči da se prilikom osmišljavanja novih programa za mlade konsultuju mladi. Isto je učešće i onih koji direktno uključuju mlade u osmišljavanje novih projekata. Međutim, svaka šesta angažovana osoba smatra da se to radi retko ili se uopšte ne radi, a isto toliko nema informacije da li se i u kojoj meri ovo dešava u organizacijama u kojima su oni angažovani. Posebno zabrinjava što značajan broj organizacija ne konsultuje mlade iz ranjivih grupa.

Kada se analizira način **funkcionisanja organizacija**, iako većina angažovanih i aktivnih mladih ima pozitivna iskustva u radu u omladinskom sektoru, jedan deo mladih ne smatra da je način funkcionisanja organizacija dovoljno zasnovan na demokratskim i meritokratskim principima. Dok najveći deo angažovanih smatra da mladi imaju mogućnost da bez nepotizma i veza učestvuju u radu organizacije i projektima, više od trećine aktivnih smatraju da to nije slučaj. Gotovo identično je mišljenje i prema tome u kojoj meri organizacije dozvoljavaju mladima da imaju uticaj na to što rade. Svaka deveta mlada angažovana osoba, i svaka treća aktivna ima osećaj da uopšte nema, ili ima samo malo, uticaja na rad organizacije u kojoj je angažovana. Još je niže učešće, u obe istraživane grupe, onih koji smatraju da je napredovanje unutar organizacije pravedno. Više od četvrtine angažovanih i gotovo polovina aktivnih ne smatra da je uspon u omladinskoj karijeri pravedan i meritokratski. Takva je raspodela mišljenja i onih koji smatraju da se omladinskim organizacijama upravlja na demokratski način. Svaka treća angažovana i dve od pet aktivnih mladih osoba smatraju da politika ima (značajan ili veliki) uticaj na omladinske organizacije.

KOJE SU PREPREKE ZA PARTICIPACIJU (U VEĆOJ MERI)?

Nedostatak omladinskih radnika, visoka fluktuacija članstva i nedovoljan broj korisnika programa (uključujući njihovu raznovrsnost). **Neinformisanost** mladih o aktivnostima omladinskih organizacija je prepoznata kao jedna od ključnih prepreka za njihov veći angažman. Neadekvatna, pa čak i pogrešna informisanost, tako stvara negativnu sliku o sektoru i aktivnostima koja ne odgovara realnosti, i baca senku na vredan rad. Mladi kao problem vide **mešanje rada institucija i političkih partija**, te je poželjno razdvojiti odnos između ovih sfera i stvoriti uslove za profesionalan i transparentan rad prilikom saradnje sa vlastima i institucijama. Svaka deseta mlada osoba **se plaši** da bude u većoj meri aktivna jer smatra da bi mogla da ima problem u školi, na poslu ili u lokalnoj zajednici.

Resursi: Vreme. Pored školskih obaveza ne ostaje im dovoljno vremena za druge aktivnosti što ukazuje na suprotstavljenost različitih prioriteta: obrazovanje, posvećenost porodici, prijateljima, drugim vanškolskim obavezama. Posebno mladi iz ranjivih grupa koji rade navode nedostatak vremena, najčešće zbog poslovnih obaveza. **Podrška.** Svaka peta mlada osoba ima osećaj da je roditelji i/ili vršnjaci ne podržavaju dovoljno ili je uopšte ne podržavaju. **Nezainteresovanost.** Svi intervjuisani kao primarni problem istakli su nedovoljnu zainteresovanost mladih za angažman,

nezainteresovanost koja delom proističe iz nedostatka informacija o aktivnostima i programima organizacija. Kao deo problema informisanja i uključenosti mladih prepoznat je i nedovoljno razvijen omladinski rad na terenu.

Rodni disbalans – Kvantitativni podaci i iskustva ispitanika i ispitanica u razgovorima ukazuju da u sektoru, ali i u većini aktivnosti dominiraju devojke i da je mladiće teže motivisati i zadržati.

DA LI POSTOJI JEDANKOST PRISTUPU ILI NAČINU PARTICIPACIJE MLADIH?

Deca iz srednje klase (sa roditeljima koji imaju visoko obrazovanje) nadprosečno su zastupljena u sektoru – i među aktivnima, i još više među angažovanim. To otvara više relevantnih pitanja. Čije poglede, ciljeve i interese sektor (nadprosečno) zastupa? Na koje načine je moguće zainteresovati i integrisati mlade iz nižih društvenih slojeva? Mladi iz ranjivih grupa imaju više straha da se uključe (percipiraju veće rizike), vide sektor kao nešto što je rezervisano za bolje učenike i one koji potiču iz boljestojećih slojeva i imaju manje vremena. Njihovo isključivanje kreće dosta rano, s obzirom da najznačajniji kanali regrutacije u osnovnoj i srednjoj školi, učenički parlamenti, bivaju popunjeni decom iz srednje klase.

DA LI POSTOJEĆI PROSTORI OMOGUĆAVAJU ADOLESCENTIMA I MLADIMA DA IDENTIFIKUJU PITANJA KOJA SU IM BITNA I DA IH IZNESU KREATORIMA POLITIKE I ORGANIZATORIMA PROGRAMA?

Određena infrastruktura postoji, u formi omladinskih i organizacija za mlade, omladinskih kancelarija i neformalnih inicijativa, ali je njihov rad prilično raznolik, po procedurama kanalsanja ključnih pitanja i/ ili inicijativa mladih prilično neujednačen, dok je infrastruktura regionalno neujednačena.

DA LI POSTOJE MEHANIZMI ZA INFORMISANJE MLADIH O PROMENAMA KOJE SU NAPRAVLJENE KAO ODGOVOR NA NJIHOVE INPUTE?

Povratni mehanizmi su nedovoljno razvijeni i/ ili nedovoljno komunikabilni. Iskustva pokazuju da najčešće ne postoje procedure koje uokviruju načine komunikacije unutar organizacije, komuniciranje sa (potencijalnim) članstvom i sa zainteresovanom javnošću, što otežava rad samih organizacija, snižava opseg u kom se može čuti njihova poruka, a od angažovanih ili zaposlenih u organizacijama zahteva mnogo veći napor.

PARTICIPACIJA MLADIH – MOGUĆNOSTI I PREPREKE

Kada su 2014. godine poplave zahvatile značajan deo Srbije, svaka četvrta mlada osoba je na neki način volontirala da se posledice saniraju a ugroženima pomogne. Kada je 2020. godine otpočela kriza izazvana virusom COVID-19, veliki broj mladih je pomagao, posebno starijim sugrađanima koji su bili pod rizikom. Ipak, vremena van kriza ne uspevaju da mobilišu ni približan broj mladih. Navedeno nam ukazuje da potencijal među mladima postoji, da postoji spremnost i želja da se bude koristan i uključen, ali da za veliku većinu njih postoje neke (unutrašnje ili spoljašnje) prepreke koje ih sprečavaju u tome.

Klasične podele participacije na konvencionalne i nekonvencionalne metode (Pilkington and Pollock 2015; van Deth 2014) na građanski i ciljno orijentisane akcije (Norris 2003) su danas najčešće prvi orijentiri pomoću kojih pokušavamo da pratimo promene tokom vremena i da razumemo prostor u kom se mladi osećaju dovoljno komotno da mogu da izraze svoje ideje, predloge, zebnje i kritike.

Istraživanja (Norris 2003; Furlong, Cartmel 2012) pokazuju da je u poslednjih pedeset godina došlo do značajnog pada uključivanja mladih u konvencionalne oblike participacije – glasanje na izborima, rad u političkim partijama, učestvovanje u kampanjama.¹ Istovremeno je primećeno (Norris 2003; Furlong, Cartmel 2012; Henn and Foard 2014; Fieldhouse et al., 2007) da mladi pokazuju više želje (od starijih) da se uključe u nekonvencionalne oblike participacije – koji podrazumevaju učestvovanje u građanskim udruženjima, pokretima, protestima, posebnim inicijativama, pokretanje i potpisivanje peticija, aktivnosti na internetu, *bojkot* i *bajkot*² i dr.

Nekonvencionalna participacija, kojom se bavi ova studija, još uvek je u Srbiji nedovoljno razvijena s obzirom na to da ne postoje adekvatne infrastrukture i razvijene (demokratske) kulture participacije (Tomanović, Stanojević 2015; Popadić et al. 2019).

Domaća literatura koja se bavi mladima i adolescentima ukazuje na postojanje dosta prostora za unapređenje omladinskog sektora i proširenje osnove participacije. Istraživanje mladih (18–35 godina) iz 2018. godine pokazuje da oni relativno u maloj meri učestvuju u različitim

1 U domaćem kontekstu je primećeno da mladi u relativno visokom procentu (u odnosu na druge evropske zemlje) bivaju članovi političkih partija, ali je takođe jasno da je njihov angažman u partiji mahom instrumentalan i kratkotrajan (Stanojević, Petrović 2018).

2 Bojkot i „bajkot“ se odnose na potrošnju kao vid političkog aktivizma. Bojkot podrazumeva svesnu odluku pojedinaca da *ne kupi*, a bajkot da *kupi* određeni proizvod, i predstavlja izražavanje moralnih vrednosti, kulturnih afiniteta i specifičnog stila života (Backović, Petrović 2021). Na primer, bojkotavanje Coca Cole kao predstavnika multinacionalnih korporacija (bojkot) ili kupovina proizvoda socijalnih preduzeća – na primer od samohranih majki (bajkot).

inicijativama i organizacijama, i generalno nisu u velikoj meri uključeni u procese odlučivanja. Tek svaka deveta mlada osoba je potpisala neku od onlajn peticija, isto toliko je učestvovalo u demonstracijama, a tek svaka dvadeseta među njima je bojkotovala neki od proizvoda iz političkih/ ideoloških razloga (Popadić et al. 2019: 60–65). UNICEF-ov U-REPORT pokazuje da više od polovine mladih koji su anketirani (57%) nije nikada bilo uključeno u procese donošenja odluka, a među onima koji jesu, tek svaki treći je smatrao da je to imalo nekog uticaja na donosioce odluka.³ Istovremeno, mladi su svesni značaja uključivanja u procese donošenja odluka i devet od deset mladih bi se rado uključilo ukoliko bi postojala takva mogućnost. Više od polovine ispitanih je sigurno da na lokalnu ne postoje razgovori i konsultacije, oko trećine ne prati taj proces, a tek svaka sedma mlada osoba svedoči da se na lokalnu obavljaju konsultacije sa mladima. Da postoji percepcija da mladi nisu u fokusu javnih politika, svedoči i to da tek svaka šesta osoba (18%) smatra da se političari u okruženju bave pitanjima koji su od značaja za mlade. A kad je reč o ključnim temama koje interesuju mlade i koje bi oni voleli da vide na agendi, te teme su: 1. zapošljavanje, 2. obrazovanje, 3. aktivno učestvovanje u procesima odlučivanja, 4. zdravlje, 5. životna sredina i 6. aktivizam mladih.

Prostora za uključivanje mladih u volonterske programe takođe ima. Podaci U-REPORT pokazuju da je oko trećine (37%) mladih volontiralo prethodne godine, a isto toliko je identifikovano u istraživanju mladih 2018. godine (Popadić et al. 2019). Među njima je nešto manje od polovine (44%) volontiralo jednokratno, dok su ostali dugoročno i kontinuirano uključeni u rad volonterskih organizacija. Volontiranje opada sa godinama starosti te ukazuje da je programe značajno početi sa uključivanjem na što mlađem uzrastu. Oblasti gde sebe pronalaze su 1. rad sa decom, 2. kultura i umetnost, 3. zaštita životne sredine, 4. humanitarne akcije i dr. Percepcija volontiranja je za većinu pozitivna, s obzirom na to da četiri od pet mladih misle da je to super, svaka česta mlada osoba nije sigurna šta da misli o tome, a tek svaka dvadeseta (4%) da se radi o gubljenju vremena. Većina mladih bi preporučila volontiranje vršnjacima, a čak tri četvrtine volontera imaju osećaj da su svojim volontiranjem pozitivno uticali na živote drugih. Mladi su podeljeni oko motivacije za volontiranjem.⁴ Skoro polovina mladih smatra da volontiranje donosi osećaj korisnosti, svaka četvrta mlada osoba smatra da se time stiču korisne veštine, svaka sedma da se stiču prijatelji a svaka osma da se stiče korisno iskustvo. Poređenje ovih podataka sa istraživanjem populacije mladih iz 2015. godine (Tomanović, Stanojević 2015) ukazuje na potencijalnu promenu motivacije za uključivanjem u volonterske aktivnosti koja je pre sedam godina bila u većoj meri okrenuta altruističkim, a manje instrumentalnim ciljevima. Po mišljenju mladih, najčešća prepreka da se volontira jeste nedostatak programa (26%), nedostatak informacija o postojećim programima (24%), nedostatak vremena zbog školskih obaveza (21%), ne vrednovanja volontiranja (14%), ili njihove zloupotrebe (6%).

3 [UNICEF - U-REPORT: UČEŠĆE MLADIH U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA](https://serbia.ureport.in/opinion/2846/), <https://serbia.ureport.in/opinion/2846/>

4 Domaća istraživanja pokazuju da u inicijative i organizacije mladi ulaze podeljenih motiva, ili da pomognu drugima ili zbog instrumentalnih motiva – najčešće da poboljšaju svoj CV i pripreme se za tržište rada (Petrović, Stanojević 2019).

KOJI JE OKVIR OD KOG MI POLAZIMO

U ovoj studiji pod participacijom podrazumevamo **uticaj koji mladi imaju na odluke koje se njih tiču** (UNICEF 2020: 11). S obzirom da je participacija društveni odnos, ona se dešava na više nivoa, te nam *socio-ekološki model* može pomoći da bolje razumemo njenu dinamiku. Ovaj model podrazumeva postojanje koncentričnih krugova koji uokviruju participaciju: porodicu, vršnjake, institucije (škola, univerzitet), lokalnu zajednicu, nacionalnu vladu, međunarodne organizacije. Svi ovi akteri su relevantni ukoliko želimo da prepoznamo mogućnosti i prepreke koje se javljaju prilikom razmatranja da se mladi uopšte uključe, ili želje da se angažuju u većoj meri.

Većina mladih najčešće ne participira ni na koji način u društvenom životu, i ovo nije situacija samo u Srbiji. Ali, ukoliko jesu uključeni, onda to može biti na nekoliko načina: 1. konsultativna, 2. kolaborativna, i 3. vođena od strane mladih. **Konsultativna** podrazumeva da je inicirana i vođena od strane starijih, da mladi najčešće nemaju mogućnosti da utiču na ishode, i da je ključna uloga mladih da ponude svoju perspektivu, znanje i iskustvo. **Kolaborativna** je takođe inicirana od strane starijih, ali podrazumeva partnerstvo sa mladima, dajući im mogućnost da utiču kako na proces tako i na ishode, kao i mogućnost da se angažman i uticaj mladih tokom vremena povećava. **Vođena od strane mladih** podrazumeva da ideje, teme i predlozi dolaze od strane mladih koji kontrolišu ceo proces i ishode, a stariji, ukoliko se i uključuju, imaju tek ulogu facilitatora. Iako svi oblici participacije imaju svoju ulogu i značaj, drugi i treći model daju mogućnost mladima da jasnije artikuliraju svoj glas, i da steknu kompetencije i veštine koje će im koristiti i kada odrastu (UNICEF 2020: 11–12).

Da bi mladi na adekvatan način participirali, značajne su sledeće četiri dimenzije: 1. **prostori** (fizički i virtuelni) koji su otvoreni i inkluzivni, i u kojima se mladi osećaju sigurno; 2. **mišljenje** koje je slobodno izraženo na način i kroz medije koje mladi vide kao najbolje, 3. **publika** koja sluša dato mišljenje i uključuje sve relevantne aktere – posebno one na pozicijama moći, i 4. **uticaj** koji podrazumeva da je mišljenje uzeto u obzir i prihvaćeno kao legitimno, te razmotreno uz dato povratno mišljenje (UNICEF 2020: 8–9).

ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Ova studija upravo ima za cilj da prepozna različite prepreke, ali i potencijale među mladima za (viši stepen) uključivanja u rad organizacija za mlade/ omladinske organizacije. Prepoznavanje zanimanja *omladinskog radnika/ce*⁵ u nacionalnom šifarniku kvalifikacija 2019. godine, otvorilo je mogućnosti unapređenja rada omladinskog sektora u uključivanje mladih u programe organizacija, ali i u procese donošenja odluka. Zato ćemo pokušati da odgovorimo na nekoliko istraživačkih pitanja:

- **Da li su mladi spremni da participiraju (u većoj meri)?** Iako znamo da značajan broj mladih ne učestvuje u radu organizacija ili inicijativa, jedan broj njih je prisutan i motivisan da deo slobodnog vremena posveti aktivnostima organizacija. Značajno nam je da prepoznamo koji motivi vode mlade prilikom participacije, odnosno na koje načine je moguće uskladiti ciljeve organizacija sa drugim sferama i interesovanjima mladih.
- **U kojoj meri se mladi osećaju dovoljno kompetentnim i imaju samopouzdanja da se uključe u rad organizacija i procese odlučivanja?** Uverenost u sopstvene sposobnosti i samopouzdanje su veoma bitni i mogu biti ključni prilikom odluke da se uključe u inicijative i rad organizacija. Zato želimo da prepoznamo kako mladi vide sebe i na koje načine je ta slika komplementarna zahtevima u sektoru.
- **U kojoj meri i na koji način participiraju?** Postoje različiti oblici participacije i načini na koje mladi mogu da iskažu svoje ideje, kritike, sugestije ili da promene nešto u svom okruženju. Ovde ćemo pokušati da prepoznamo različite oblike participacije – od direktnih do kulturnih praksi koje imaju elemente iskazivanja zajedničkog interesa i kolektivne akcije.
- **Kako organizacije funkcionišu? U kojoj meri su inkluzivne i konsultativne? Da li mladi mogu da učestvuju u procesima upravljanja?** Imajući u vidu da organizacije u omladinskom sektoru predstavljaju najvažnije kanale kroz koje mladi mogu organizovano da deluju, značajno nam je da prepoznamo u kojoj meri su one inkluzivne, demokratske, podstičuće i otvorene da mladi preuzimaju značajne uloge.
- **Koje su prepreke za participaciju (u većoj meri)?** Da bi se krenulo napred, neophodno je identifikovati sve različite prepreke koje mladi vide u sektoru i raditi na njihovom otklanjanju.
- **Da li postoji jednakost pristupu ili načinu participacije mladih?** Niko ne treba da bude zapostavljen. Da bi se to postiglo, mladi iz svih društvenih grupa, socijalnog porekla, mesta života, pola – treba da imaju glas unutar sektora u istoj meri.

5 Prema definiciji EU, zanimanje „obuhvata niz aktivnosti društvene, kulturne, obrazovne, ekološke i/ ili političke prirode koje se sprovode od strane mladih, sa mladima i za mlade, u grupama ili individualno. Omladinski rad obavljaju plaćeni i omladinski radnici/ce volonteri i zasniva se na procesima neformalnog i informalnog učenja fokusiranog na mlade i na volontersko učešće. Omladinski rad je suštinski društvena praksa, rad sa mladima i društvima u kojima oni žive, olakšavanje aktivnog učešća mladih i uključivanje u njihove zajednice i u odlučivanje.“ (CoE 2017).

Imajući u vidu specifičnu svrhu ovog izveštaja, da treba da posluži kao informativna osnova za davanje preporuka unapređenja rada omladinskih organizacija i omladinskog rada, još dva specifična pitanja na koja ćemo pokušati da odgovorimo jesu:

- **Da li postojeći prostori omogućavaju adolescentima i mladima da identifikuju pitanja koja su im bitna i da ih iznesu kreatorima politike i organizatorima programa?**
- **Da li postoje mehanizmi za informisanje mladih o promenama koje su napravljene kao odgovor na njihove inpute?**

DIZAJN ISTRAŽIVANJA – METOD I UZORAK

U cilju nalaženja odgovora na istraživačka pitanja, fokusirali smo se na tri različite grupe mladih:

1. Mladi od 15 do 24 godine, uključeni u programe ili aktivnosti različitih organizacija – aktivni.
2. Angažovani – predstavnici organizacija i inicijativa: omladinskih organizacija, organizacija za mlade, učeničkih i studentskih parlamenata itd.
3. Mladi koji su neaktivni u organizacijama i inicijativama.

Preko prve grupe, **aktivnih**, nastojali smo da prepoznamo kanale, mehanizme i oblike participacije, kapacitete mladih i prepreke koje doživljavaju. Preko istraživanja pripadnika druge grupe mladih koji zauzimaju određene pozicije u omladinskim organizacijama – **angažovanih**, nastojali smo da prepoznamo strukturu odlučivanja i dinamiku samih organizacija i inicijativa, i da razumemo perspektivu aktera koji su uključeni u procese donošenja odluka. Treća grupa mladih, **neaktivni**, pomogla nam je da otkrijemo razloge neučestvovanja. Ovoj grupi pripadaju mladi koji su na neki način lišeni privilegija. Treba napomenuti da istraživanje, i to kako njegov kvantitativni tako i kvalitativni deo, nisu reprezentativni već ilustrativni – sa ciljem da se dobiju perspektive različitih tipova aktera.

Istraživanje je sprovedeno kombinacijom kvantitativne i kvalitativne metodologije. U periodu od 28. juna do 15. jula 2022. godine realizovano je anketno istraživanje na uzorku od 403 mladih osoba, od kojih je 94 ispitanika/ca direktno angažovano u radu organizacija, odnosno zauzima određene pozicije unutar istih, a 309 ispitanika/ca je aktivno u radu organizacija ili su (bili) korisnici nekog od programa za mlade. Mladi uzrasta 15–17 godina čine 7% uzorka, dok udeo mladih uzrasta 18–25 godina iznosi 93%, pri čemu 29% uzorka čine mladići, a 71% devojke. Upitnik je distribuiran putem društvenih mreža, kao i putem mreže kontakata pojedinačnih omladinskih organizacija i organizacija za mlade koje su upitnik prosledile svom članstvu i (nekadašnjim) korisnicima svojih programa namenjenih mladima. Za prikupljanje i analizu podataka korišćena je *Lime Survey* platforma.

U cilju dolaska do produbljenih saznanja o značenjima koja različite populacije mladih pridaju određenim temama relevantnih za participaciju mladih i rad u omladinskim organizacijama, organizovano je ukupno četiri fokus grupe i obavljeno deset intervju sa mladima odgovarajućih

profila. Prve dve fokus grupe održane su u maju mesecu 2022. godine sa mladima srednjoškolskog uzrasta, pri čemu su u prvoj učestvovali učenici jedne od beogradskih srednjih škola koji nisu aktivni u učeničkom parlamentu (4 učenika i 4 učenice, od kojih četvoro uzrasta 17, a četvoro 18–19 godina), dok su u drugoj učešće uzeli aktivni članovi parlamenta iz iste škole (2 učenika i 6 učenica, od kojih dvoje uzrasta 16, dvoje 17, a četvoro 18–19 godina). Preostale dve fokus grupe održane su *online* u junu mesecu 2022. sa mladima aktivnim u različitim omladinskim organizacijama. Prvu je činilo 5 devojaka i 2 mladića uzrasta 18–25 godina, od kojih je troje iz Novog Sada, dvoje iz Sente i po jedan iz Sombora i Kragujevca, dok je u drugoj fokus grupi učestvovalo 5 devojaka i 2 mladića, dvoje uzrasta 17, a petoro 18–25 godina, od kojih po dvoje iz Niša i Zaječara i po jedan iz Novog Sada, Sombora i Kragujevca.

Deset intervjua sa neaktivnim mladima obavljeno je u periodu od 25. maja do 1. jula 2022. Intervjuisano je 5 mladića i 5 devojaka uzrasta 18–25 godina koji nikada nisu bili aktivni u nekoj od organizacija, niti su ikada bili polaznici programa za mlade. Uzorak je sačinjen *snowball* metodom i čine ga mladi koji su svoje školovanje okončali nakon završetka srednje škole. Dvoje ispitanika ima završenu gimnaziju, petoro četvorogodišnju srednju školu i troje srednju zanatsku trogodišnju školu, od kojih je ukupno šestoro nezaposlenih. Troje ispitanika živi u urbanim centrima Srbije, troje u manjim gradovima, a preostalih četvoro u ruralnim područjima. Osim jedne ispitanice romske etničke pripadnosti, svi ostali ispitanici/ce su pripadnici većinske (srpske) etničke grupe. Intervjui su trajali oko 20 minuta, snimani su uz pristanak ispitanika/ca i zatim transkribovani. Intervjue i transkripte su obavljali studenti i absolventi sociologije, uz prethodnu obuku i nadzor članova istraživačkog tima.

SPREMNOST ZA UČEŠĆE

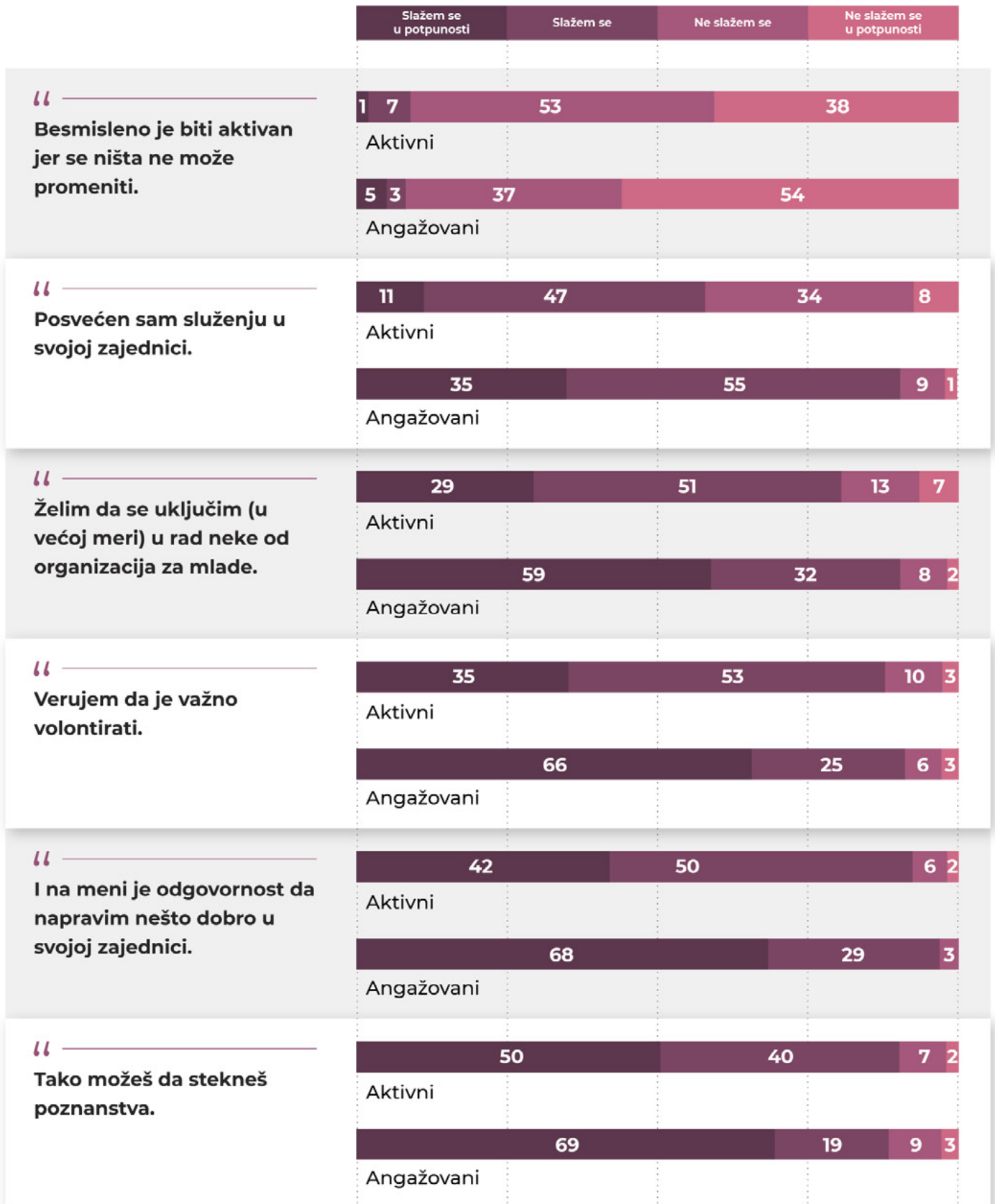
Najveći broj aktivnih i angažovanih mladih smatra da je angažman u omladinskim organizacijama (bilo kroz učestvovanje u programima, bilo kroz intenzivnije uključivanje) značajan zbog toga što mogu da nauče dosta korisnih stvari, zatim jer mogu da steknu korisne veštine i jer tako mogu da steknu poznanstva koja će im kasnije koristiti prilikom zaposlenja, upisa na fakultet ili dobijanja stipendije (grafikon 1). Ovi odgovori upućuju na to da motivacija za društvenu aktivaciju ima jasnu instrumentalnu komponentu. Angažman treba primarno da obezbedi kompetencije, socijalni kapital i iskustvo koji mogu da pomognu u profesionalnoj karijeri. Nakon instrumentalnih motiva, osećaj da je odgovornost na mladoj osobi kako će društvo izgledati, kao i pridavanje značaja volontiranju prilično su značajni razlozi za najveći broj mladih. Značajan broj želi da se uključi (u većoj meri) u rad organizacija za mlade. U proseku oko dve trećine (66%) ima, dok trećina (34%) nema osećaj da je posvećena služenju svojoj zajednici. Ohrabrujuće je da najveći deo mladih smatra da rad u organizacijama nije uzaludan i da angažman može pomeriti stvari na bolje.

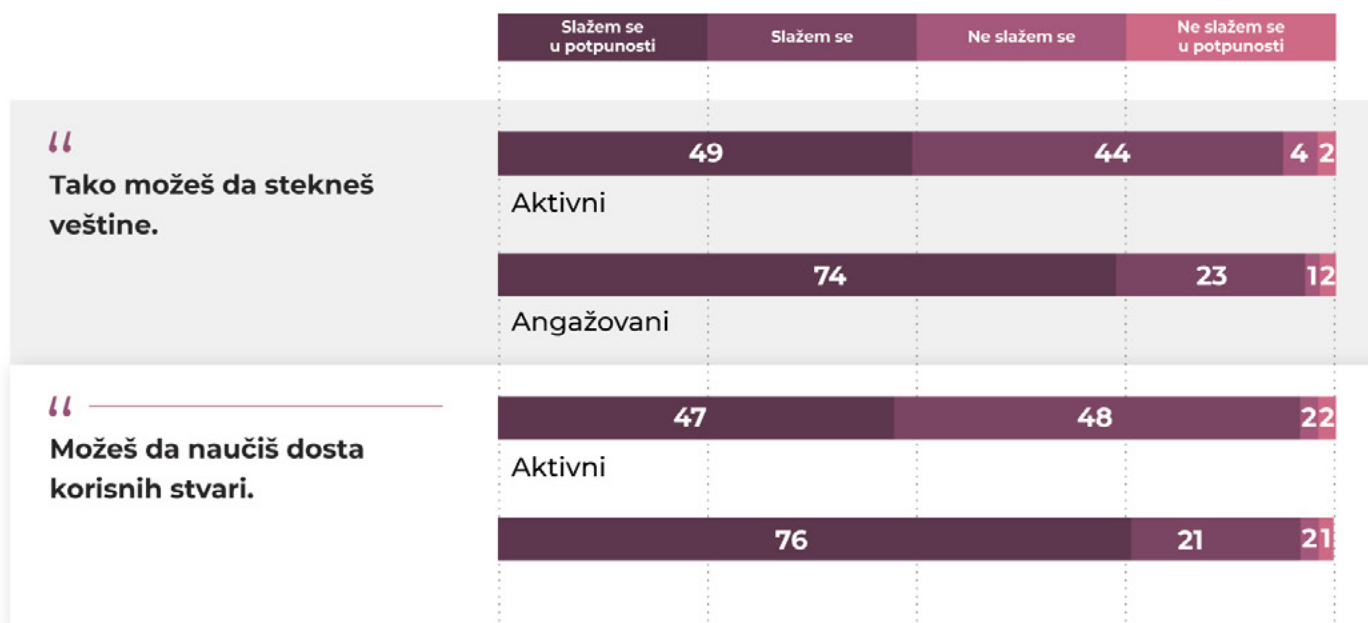
Mladi koji su angažovani imaju izraženije sve motive u odnosu na one koji su bili ili su deo nekih od programa. Ipak, svaka deseta angažovana mlada osoba, kao i čak dve od pet mladih aktivnih osoba, nemaju osećaj da su posvećene služenju svojoj zajednici, što nam govori o dominaciji instrumentalnih motiva kod jednog broja mladih.

Približavanje društveno odgovornih motiva – odgovornost za zajednicu, prepoznavanje značaja volontiranja i ličnog angažmana koji doprinosi zajednici i instrumentalnih motiva – sticanje korisnih veština (kompetencije), poznanstava (socijalni kapital) i iskustva koji mogu da pomognu u profesionalnoj karijeri i dodatno bi pomoglo jačanju kohezije sektora, uključivanju većeg broja mladih i promene slike o omladinskom sektoru.

Zanimljivo je da su devojke u većoj meri nego mladići svesne da je značajno volontirati, ali takođe u većoj meri pridaju značaj instrumentalnim motivima. Sa godinama starosti mladih opada značaj volontiranja, ali i instrumentalne motivacije uključenosti u rad organizacija ili angažmana što nam može ukazivati na to da je i jedno i drugo značajnije za mlade među njima. Sa odrastanjem i preuzimanjem drugih obaveza mladi najčešće nemaju vremena za volontiranje, ali počinju i da sagledavaju neinstrumentalne aspekte angažmana u većoj meri. Prosečna ocena u školi ili na fakultetu negativno korelira sa instrumentalnim ciljevima, pa tako sa rastom prosečne ocene opada značaj razloga da je bitno biti aktivan da bi se stekla poznanstva, veštine i znanja koja treba da pomognu u karijeri.

Grafikon 1. Spremnost za učešće u omladinskim organizacijama – aktivni i angažovani (u %)

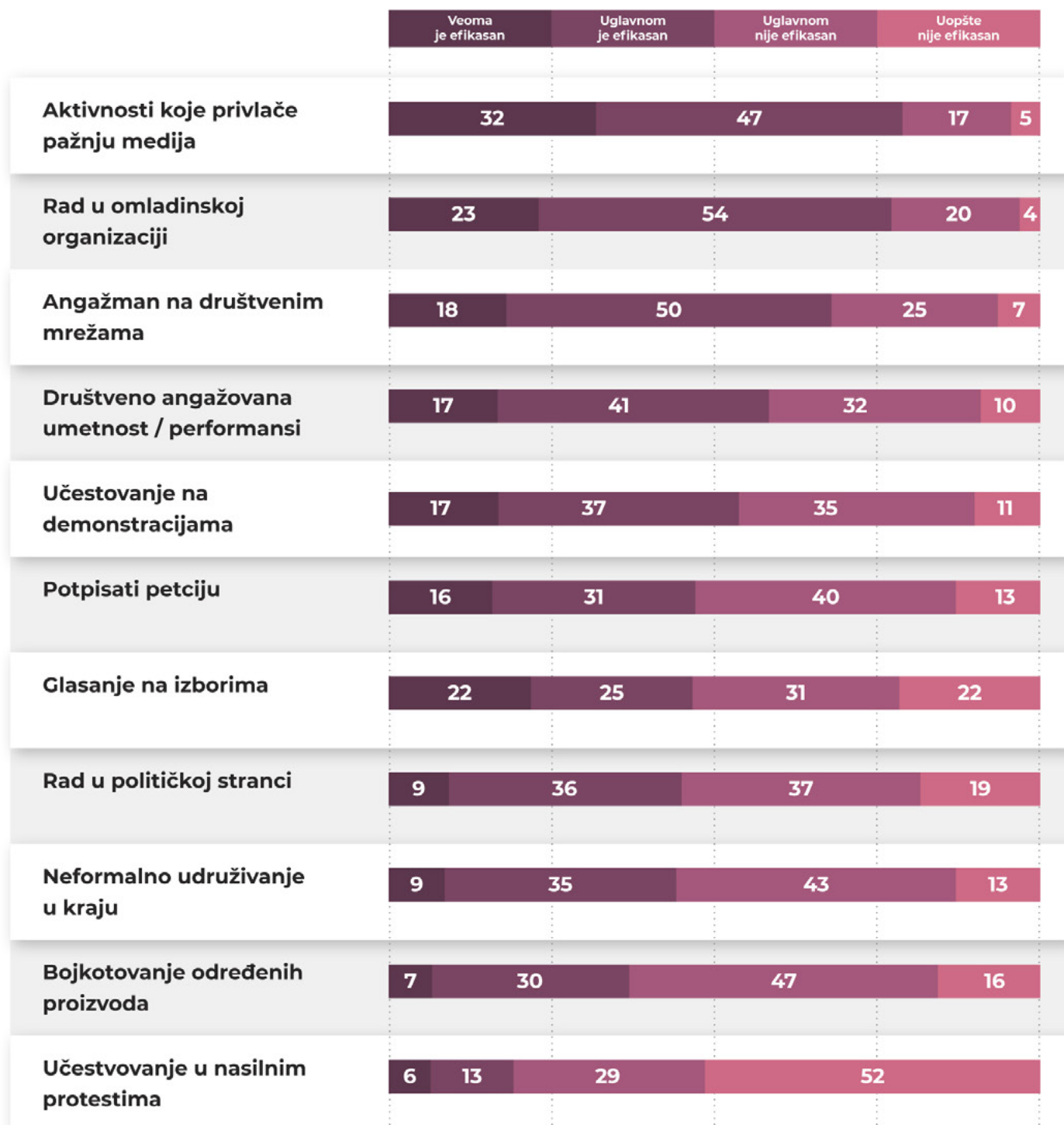

Efikasnost različitih oblika angažmana i strategija mladi ocenjuju na sledeći način (grafikon 2). Najveći broj njih se slaže da su efikasni događaji koji privlače medije, visoko vrednuju i aktivnosti rada u omladinskom sektoru, zatim angažovanost na društvenim mrežama za kojima slede društveno angažovani performansi i (mirne) demonstracije. Iz navedenog se vidi da mladi kao najefikasnije metode vide ono što ima sposobnost da iskomunicira sa većim brojem ljudi (mladih), predan rad kroz organizacije, ali i kada je neophodno, demonstracije. Nešto manje od polovine njih smatra da peticije imaju značajnog efekta, a još manje da glasanje na izborima ili rad u političkim partijama predstavljaju značajne oblike društvene promene. Ni neformalne inicijative više od polovine mladih ne smatra efikasnim, kao ni bojkotovanje proizvoda. Većina mladih smatra da nasilne demonstracije nisu učinkovite, a pozitivne efekte nasilnih protesta prepoznaje svaka peta mlada osoba.

Mladi koji su angažovani u većoj meri prepoznaju efikasnost angažmana na društvenim mrežama, kulturnih performansa, kao i neformalnog udruživanja u kraju. Devojke nešto više u odnosu na mladiće smatraju da je rad u omladinskim organizacijama efikasan, kao i učestvovanje u političkim partijama, potpisivanje peticija, i angažman na društvenim mrežama, dok mladići u većoj meri smatraju da su nasilne demonstracije efikasan način. Sa godinama starosti raste značaj koji se pridaje radu u omladinskim organizacijama, peticijama, angažmanu na društvenim mrežama i performansima, a opada percepcija značaja neformalnog udruživanja u kraju.

Grafikon 2. Uticaj različitih oblika angažmana (u %)

Angažovani u omladinskim organizacijama imaju prilično razvijen narativ o efikasnim načinima angažmana ukazujući na njihovo značajno iskustvo i kontinuirano promišljanje o ovoj temi. To ukazuje i na to da ova znanja i veštine nastaju kroz praktičan rad i da se samo delimično uče na radionicama i kursevima. Što se tiče samih instrumenata, većina njih se slaže da svaki od njih može biti adekvatan za rešavanje specifičnog problema. U svom radu oni primećuju nekoliko strategija kao ključne. Najpre, dobra interna organizovanost i timski rad unutar organizacije. Zatim dobra saradnja sa drugim organizacijama i koordinacija akcija sa njima. U tom smislu se posebno izdvajaju krovne organizacije KOMS i NAPOR.

Imamo dva saveza koja su tu negde ključna, KOMS i NAPOR... Organizacije mogu dosta toga dobiti iz tih saveza. Evo koliko je u protekle dve godine samo bilo programa pomoći sprovođenja programa vezanih za neki onlajn digitalni program u onlajn okruženju. NAPOR je imao konferenciju o različitim alatima, bile su različite obuke za taj digitalni omladinski rad. Mislim da organizacije i tu mogu dobiti po pitanju svog obučavanja i razvoju svojih ljudi. (Strahinja, angažovan)

Pokazivanje inicijative prema mladima i prema donosiocima odluka može biti ključ uspeha inicijative. U domaćem kontekstu se kao uspešna strategija prepoznaje to da kada se uoči i definiše problem, da se pre obraćanja donosiocima odluka razmisli i da se predlože kako rešenja tako i praktični koraci. Institucije i drugi donosioci odluka pozitivnije reaguju onda kada im se ponudi "gotov paket" koji se sastoji od ideje, rešenja, strategije i spremnosti da se nešto samostalno uradi.

Ono kako smo mi došli do promena jeste pokazivanje inicijative. Mi vidimo problem, želimo promenu, vidimo njih kao aktere, da smo spremni na saradnju, da i njih saslušamo i poštujemo njihovu ekspertizu i znanje, ali da želimo taj naš direktniji odnos sa mladima da tu napravimo partnerstvo i da krenemo sa tim promenama. (Nevena, angažovana)

Pa ta pripremljenost svakako, da im priložimo sve na gotovo da oni mogu samo da potpišu. (Aleksandar, angažovan)

Zatim je neophodna adekvatna saradnja sa donosiocima odluka na lokalnom i nacionalnom nivou. Ova saradnja je dobra sama po sebi, ali ima i efekat povratne sprege. Kada se na jednom nivou, na primer nacionalnom, uspostavi saradnja, lakše je uspostaviti saradnju i sa lokalnim vlastima. Isto važi i u drugom smeru, ukoliko postoji već uspostavljena saradnja na lokalnom nivou i već urađene određene aktivnosti, to daje osnov za pregovore i sa drugim akterima na nacionalnom, regionalnom i evropskom nivou.

Potrebno je dosta pregovaranja sa donosiocima odluka, a da smo spremni da nešto radimo, sad je nešto samo na nama da predstavimo donosiocima odluka i da pronađemo način kako da rešimo taj problem. Prosto, ako ne odemo kod njih i ne razgovaramo o podnošenju neke inicijative da se nešto reši, to će tako ostati. Ne možemo mi da čekamo da nas pozovu donosioci odluka. Moramo da vidimo šta je problem, kako to da rešimo, pa onda sa njima kroz različite procese da dođemo do najboljeg predloga i rešenja kako to možemo da uradimo.
(Strahinja, angažovan)

Nije dovoljna samo inicijativa, već i prepoznatost u javnom prostoru – legitimitet. Prepoznatost često nastaje kao posledica prevazilaženja lokalnog, pa čak i nacionalnog konteksta, što definitivno za mnoge organizacije, posebno one koje deluju u manjim lokalnim samoupravama, predstavlja značajan izazov.

Digitalne platforme i alatke za komunikaciju sa širim auditorijom mladih bi trebale da postanu standard u omladinskom radu.

Potrebno je jasnije formulisanje oblika konsultacija – od strukturnog dijaloga koji obuhvata niz razgovora na svim nivoima do brzog prikupljanja mišljenja o određenim temama.

Akteri na nacionalnom nivou, pričam sad za javni sektor, da će nas bolje prepoznati ako vide da imamo pomoć EU, Saveta Evrope ili Ambasade Švedske. Nažalost, to je bolna istina, ali to je jedan bitan faktor da ne bude 'evo, mi smo se pojavili niotkuda' nego da smo prepoznati, da imamo projekte koje nam finansiraju ti i ti ljudi. Tako dođemo lakše do ministarstava i do lokalnih aktera. (Sofija, angažovana)

Neophodno je dobro prostudirati svoje rezultate i predstaviti svoj rad, kako donosiocima odluka, tako i mladima. Ovaj rad je ključan za informisanje mladih o mogućnostima koje omladinski sektor nudi, za diseminaciju dobrih praksi i za umrežavanje omladinskih organizacija međusobno i sa drugim donosiocima odluka.

Tu spadaju razna istraživanja, publikacije, pojavljivanje na raznim događajima, organizovanje raznih događaja i da se nekako naša stručnost vidi, da nije samo 'mladi ljudi, ambiciozni, nešto hoće', nego i da pokažemo da znamo šta radimo, znamo šta hoćemo i da smo spremni da pravimo promene i da smo svesni da je zajednička saradnja potrebna da bi promena bila efektivna. (Nevena, angažovana)

Među mladima koji su **neaktivni** ima mnogo manje jasnih stavova u uspehu različitih oblika delanja u javnom prostoru. Njihovi odgovori su zasnovani na iskustvu iz druge ruke i onog što vide u medijima. I oni spominju da su dobre akcije one koje podrazumevaju medijsku primećenost i da u tome društvene mreže imaju svoj značaj.

Aktivnosti koje privlače pažnju, šta god da je za medije, ili šta god bi privuklo pažnju... Sad prvenstveno jer su svima jako lako dostupne društvene mreže i preko toga mogu da vide najviše stvari. (Vojin, neaktivan)

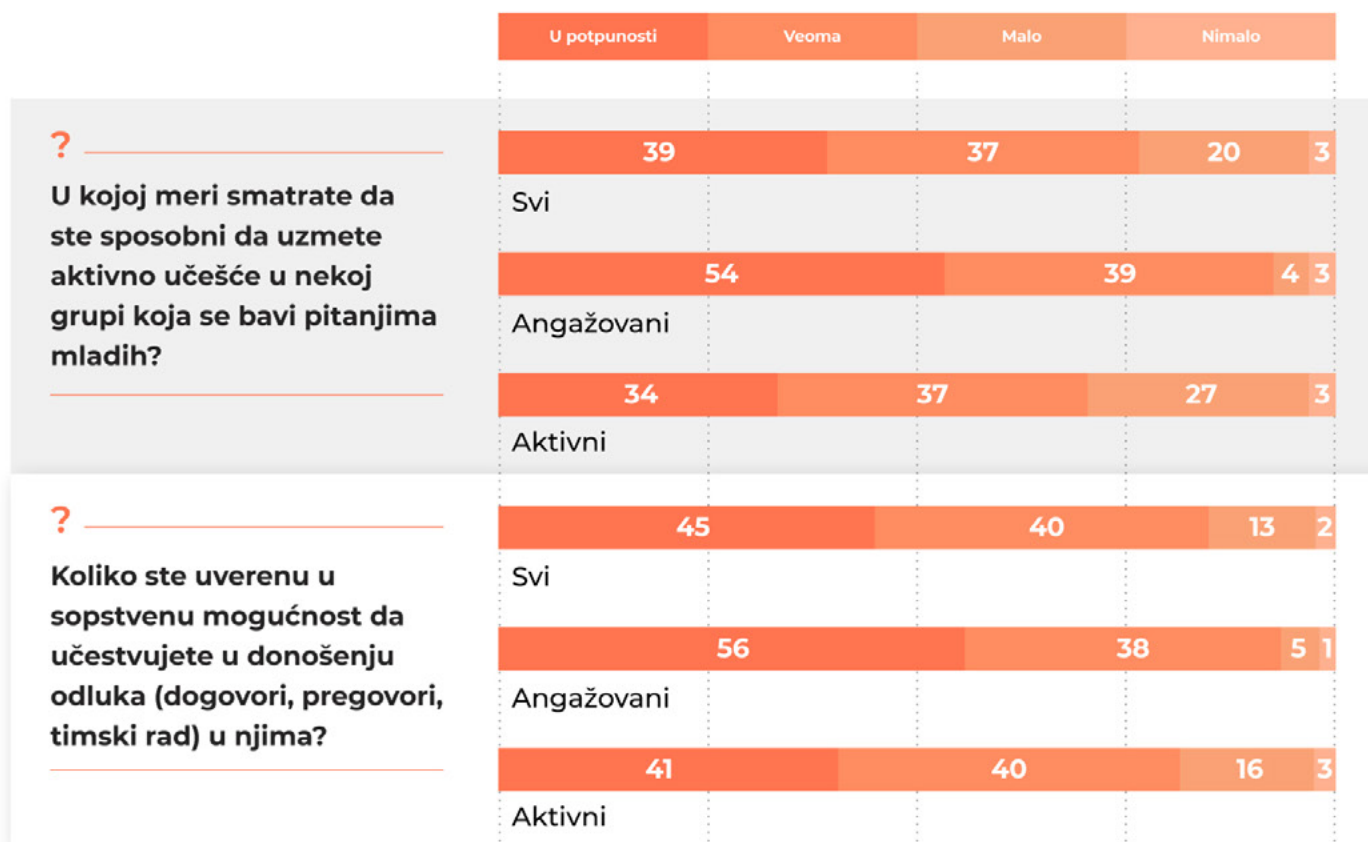
Većina njih se slaže da potpisivanje peticija može da ima dobre efekte i da je taj način jedan od klasičnih demokratskih instrumenata iskazivanja mišljenja o značajnim društvenim temama. Protesti koji imaju elemente nasilja svi mladi decidirano odbacuju kao adekvatne i efikasne, ali prihvataju da su demonstracije ponekada nužne da bi se postigao cilj ili makar učinio vidljivim neki od problema.

Komunikacija putem online platformi je ključni ali ne i jedini kanal komunikacije. Predstavljanje aktivnosti i mogućnosti sektora mladima trebalo bi da obuhvati odlazak u školu, fakultet, druge organizacije i neformalna mesta na kojima se mladi okupljaju.

SAMOPROCENA SPOSOBNOSTI

Mladi koji su **angažovani** imaju visok stepen samopouzdanja da su dovoljno sposobni da uzmu aktivno učešće u nekoj od grupa koja se bavi mladima, i takođe da su sposobni da učestvuju u procesu donošenja odluka koji podrazumeva dogovore, pregovore i timski rad (grafikon 3). Zanimljivo je da oko trećine mladih koji su **aktivni** smatraju da su malo ili nimalo sposobni da se angažuju u nekoj od organizacija, dok svaka peta aktivna osoba smatra da nije u dovoljnoj meri sposobna da učestvuje u procesu donošenja odluka. Iako ovo učešće nije visoko, definitivno ima prostora da se mladi osnaže i pomogne im se da razviju kompetencije i samopouzdanje oko uključivanja u različite aspekte funkcionisanja organizacija.

Grafikon 3. Samoprocena sposobnosti za aktivan rad u omladinskim organizacijama – svi, angažovani i aktivni (u %)

Povećanje samopouzdanja kod mladih razvijanjem relevantnih kompetencija i sticanjem iskustva učestvovanjem u procesima donošenja odluka jeste važan korak.

Iako postoje i izvesne razlike u proceni stepena sposobnosti učestvovanja, većina mladih zapravo ima prilično samopouzdanja da se uključi u rad organizacija i procese odlučivanja. Prilikom procenjivanja sopstvenih mogućnosti da učestvuju u donošenju odluka (dogovorima, pregovorima) u omladinskim organizacijama, **angažovani** mladi su izdvojili iskustvo kao veoma značajno i korisno. Naime, iskustvo koje se stiče radom u organizaciji presudno je za razvijanje sposobnosti koje se odnose na učestvovanje u procesu donošenja odluka.

Kada se vratim malo unazad, mislim da i to odlučivanje ide postepeno. Kako sam ja učio i razvijao se, ulazio u organizaciju, dobijao različita zaduženja. To se menjalo. Već sada sam u situaciji da mogu odlučivati, ali tu su i ostale kolege koje odlučuju neke druge stvari. (Strahinja, angažovan)

Ja generalno sebe ne vidim u tom nekom sektoru jer nova sam u organizaciji i mislim da ima još mnogo toga što treba da naučim i da steknem dosta znanja da bih ja sad učestvovala u nekim pregovorima. (Milena, angažovana)

Mladi koji su kraće aktivni u omladinskom sektoru, ali koji već imaju dovoljno iskustva iz prve ruke kako rad funkcioniše, realno procenjuju svoje sposobnosti i prepoznaju nedostatak iskustva..

Ja sad gledam, ne mogu raditi posao menadžerke departmana omladinskog rada, je l' da, pošto nemam iskustva za to. (Nevena, angažovana)

Ja se slažem da je potrebno i vreme. Ja sam nekako nesigurna u sebe, i mislim da nisam dovoljno kompetentna da mogu da rukovodim odlukama kada je u pitanju moja organizacija. Treba da prođe još dosta vremena da bih ja bila spremna da odlučujem o nekim ozbiljnijim odlukama. (Natalija, angažovana)

Čak i onda kada nemaju iskustvo rada u omladinskom sektoru, ili sličnim organizacijama, mladi imaju pozitivan stav o svojim kompetencijama (možda i neutemeljen jer nemaju dovoljno iskustva). Procenjujući svoje sposobnosti da uzmu aktivno učešće u nekoj grupi ili organizaciji koja se bavi pitanjima mladih, neaktivni učenici uglavnom smatraju da su sposobni za tako nešto:

*Ne bih da budem egoista, ali **mislim da jesam**. (Milan, neaktivan)*

Neaktivni srednjoškolci na sličan pozitivan način procenjuju svoje sposobnosti i najveći broj njih smatra da poseduje dovoljno kvalifikacija da aktivno učestvuju u nekoj grupi ili organizaciji koja se bavi pitanjima mladih.

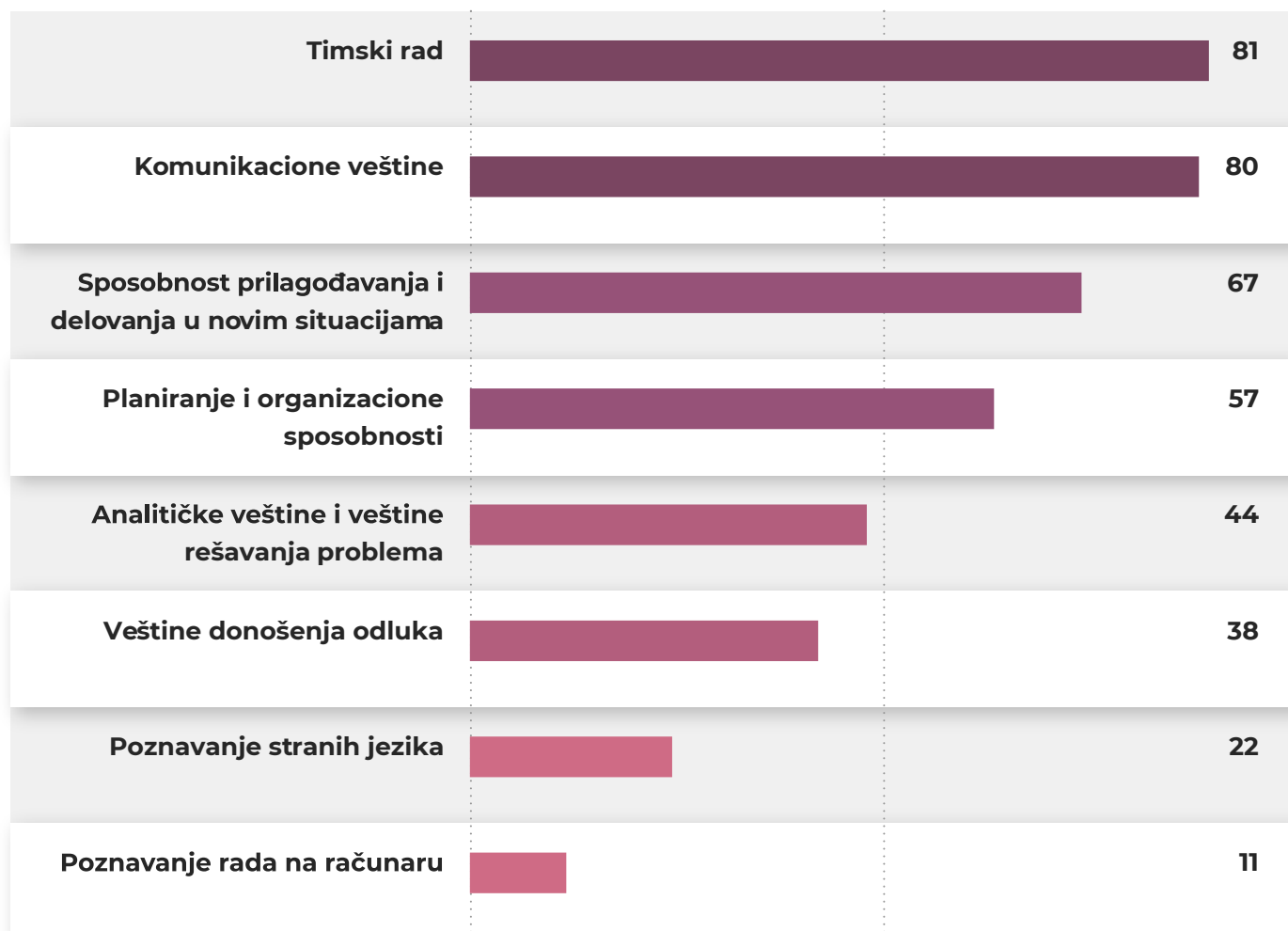
Ja lično mislim da bih mogao da učestvujem u takvim stvarima... Verujem da bih ja kao individua mogao da pomognem u tako nekoj akciji. (Danilo, neaktivan)

S obzirom na to da imam već četiri godine radnog staža, u suštini, rada u timu, verujem u sebe što se tiče odluka. Verujem da mogu da ih donosim, odgovorno, i sve u suštini što odlučim, ispoštujem na kraju. (Stefan, neaktivan)

Navedeni rezultati ukazuju na to da osećaj nekompetentnosti nije značajan razlog za neuključivanje u rad organizacija. Samopouzdanje mladih je vredan resurs jer na njemu mogu graditi kompetencije kada se uključe.

Upitani da procene koje su veštine najznačajnije (uz mogućnost da izdvoje do tri) za uključivanje mladih u rad organizacija ili inicijativa na koristan način, najveći broj angažovanih i aktivnih je odabrao timski rad i komunikacione veštine (grafikon 4). Dve trećine njih smatraju da je sposobnost prilagođavanja i delovanja u novim situacijama najznačajnija veština, a nešto preko polovine navodi planiranje i organizacione sposobnosti. Nešto manje od polovine smatra da su analitičke veštine i one koje su potrebne prilikom rešavanja problema značajne, a nešto manje je izabralo i veštine koje su povezane sa donošenjem odluka. Zanimljivo, najmanje njih je izabralo poznavanje stranih jezika i znanje rada na računaru (što su u izvesnom smislu konkretna i tehnička znanja) kao relevantne za rad u omladinskom sektoru. Dakle, ključno je mlade osposobiti da mogu da budu deo tima, da mogu adekvatno da komuniciraju i da se mogu prilagoditi različitim situacijama, kolegama i korisnicima.

Grafikon 4. Procena ključnih veština za rad u organizacijama (u %)

Treba promovisati veštine koje su značajne u sektoru: timski rad, komunikacione, organizacione i analitičke veštine. Na taj način mladi uče kako da rade u kolektivu sa ljudima koji imaju drugačije stavove, i kako da kroz razmenu mišljenja dođu do rešenja što je i preduslov demokratske participacije.

Prilikom procene neophodnih veština *aktivnog učešća mladih na dobar način*, mladi aktivni u organizacijama u intervjuima i fokus grupama izdvojili su: analitičnost, kritičko razmišljanje, inovativno razmišljanje, preuzimanje inicijative, otvorenost, empatiju, organizovanost, sistematičnost, komunikativnost, podelu i prihvatanje odgovornosti, timski rad, poznavanje potreba lokalne zajednice i poznavanje aktivnosti koje se realizuju u njoj. Sledeći iskazi slikovito objašnjavaju koje osobine je potrebno da poseduju mladi.

*Empatija, spremnost da vidimo i razumemo. Dobre veštine **analitičnosti i praćenosti**... Važno je da pratimo dešavanja u svojoj lokalnoj zajednici, da vidimo kako možemo da se umrežavamo sa različitim akterima, kako bismo negde uspeli da neke stvari organizujemo međusektorski. (Jovan, angažovan)*

*Ja bih na to dodala **kritičko razmišljanje, inovativno razmišljanje, preuzimanje inicijative, otvorenost uma** što je povezano sa **empatijom**. Takođe, **organizovanost** je jako bitna jer ima omladinskih radnika koji su super u direktnom kontaktu sa mladima, ali što se tiče organizovanosti u organizaciji se ne snalaze, pa je i njima potrebna podrška. Sistematičnost. (Nevena, angažovana)*

*Meni je uvek pod jedan **podela i prihvatanje odgovornosti**, to mi je nekako u organizaciji najbitnije. **Razumevanje i podrška** jedni drugima, da smo tu za bilo šta, da se svako može slobodno obratiti za pomoć bilo kome, ili u tom smislu. (Aleksandar, angažovan)*

Poželjno bi bilo postojanje strateškog odnosa prema razvojnom putu veština tokom karijere omladinskih radnika. To bi podrazumevalo postojanje poželjne sheme koja upućuje kojim redom se stiču određena iskustva i određene veštine, a samim tim i koje obaveze i poslove omladinski radnik treba da obavlja.

Pored veština važno je prepoznato i poznavanja načina na koji funkcioniše omladinski sektor – kako bi osoba pronašla adekvatnu organizaciju i zatim se upoznala sa funkcionisanjem određene organizacije. Navedeno se može ostvariti vremenom, sticanjem iskustva i radom u omladinskom sektoru.

Da si upoznat sa politikama i vrednostima tvoje organizacije, i da sebe prepoznaš u celom tom omladinskom civilnom sektoru. Da prepoznaš gde se tebi najviše sviđa da budeš, gde sebe vidiš i onda da prepoznaš koji su tu potrebni kapaciteti. Za različite omladinske radnike su potrebni različiti kapaciteti. (Nevena, angažovana)

Neaktivni mladi prepoznaju motivaciju, upornost, posvećenost, organizovanost, samouverenost, toleranciju, komunikativnost i spremnost za timski rad kao poželjne veštine za rad u omladinskom sektoru. Takođe, oni izdvajaju i poznavanje rada na računaru i znanje engleskog jezika.

Pre svega, komunikativnost, onaj open-mindedness... Da nisu ograničeni svojim predrasudama ili šta god. Da budu tolerantni, strpljivi. (Luka, neaktivan)

Veštine sa te ljudske strane – komunikativnost, preduzimljivost, maštovitost, u zavisnosti o kakvoj se oblasti radi, ali ja mislim da se to svakako ceni. (Olivera, neaktivna)

UČESTVOVANJE U AKTIVNOSTIMA

Ko učestvuje a ko ne? Gotovo svi naši ispitanici u kvantitativnom delu istraživanja (s obzirom na prirodu istraživanja) učestvovali su u aktivnostima nekih od organizacija. Da bismo utvrdili da li socijalni status ima veze sa aktivizmom mladih, uporedili smo obrazovanje roditelja mladih koji učestvuju u našem istraživanju sa osobinama mladih u populaciji (tabela 1).⁶ Sama činjenica da među aktivnim i angažovanima (u uzorku) dominiraju mladi, čiji je makar jedan roditelj završio visoko obrazovanje, i da je takvih više nego dvostruko više u populaciji, kao i da gotovo da nema mladih čiji roditelji imaju najviše završeno osnovno obrazovanje, ukazuje na značaj socijalnog porekla za aktivizam, koji je primarno deo ličnih i društvenih strategija dece srednje klase.

Tabela 1. Obrazovanje roditelja (dominancijski princip) mladih u Srbiji i uzorku istraživanja

	Populacija	Uzorak
Osnovno obrazovanje	17	1
Srednje obrazovanje	63	46
Fakultetsko obrazovanje	20	53

Zanimljivo je da mladi čiji roditelji imaju osnovnu školu, imaju 30 puta manju verovatnoću od mladih kod kojih makar jedan roditelj ima srednju školu, i preko 100 puta manju verovatnoću u odnosu na mlade čiji makar jedan roditelj ima završen fakultet – da budu uključeni u programe. Istovremeno mladi, čiji roditelji imaju najviše završeno srednje obrazovanje, imaju 4 puta manje šanse da budu deo programa u odnosu na mlade gde je bar jedan roditelj završio srednje obrazovanje. Raslojavanje je vidljivo i kod razlike između aktivnih i angažovanih. Tri puta je veća verovatnoća da će mladi biti aktivni i šest puta da će biti angažovani u nekoj od organizacija ukoliko im je neko od roditelja završio fakultet u odnosu na mlade čiji roditelji imaju srednje obrazovanje.⁷ To nam ukazuje na činjenicu da je aktivizam, ali posebno angažman na višem nivou, u sektoru, u velikoj meri stvar srednje klase, te treba promisliti u kojoj meri ciljevi, programi i aktivnosti prepoznaju i izazove mladih koji pripadaju nižim društvenim slojevima.

Potrebno je intenzivnije raditi na uključivanju mladih iz nižih društvenih slojeva te prepoznati njihove perspektive, interese, kanale komunikacije, mesta okupljanja.

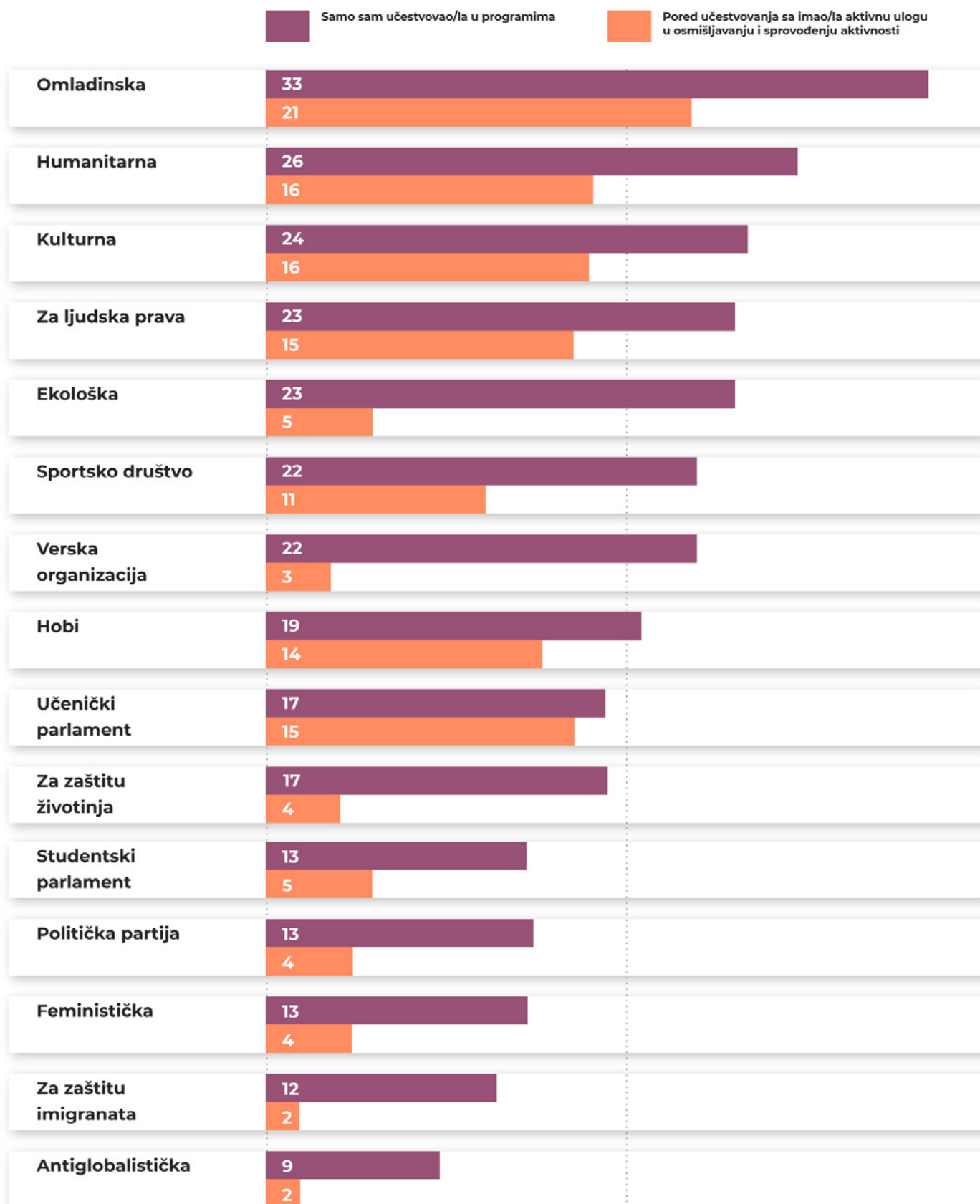
6 Za poređenje smo koristili strukturu mladih od 15–30 godina iz istraživanja Anketa o prihodima i uslovima života – SILC iz 2019. godine kao najbolji izvor za problem kojim se ovde bavimo. Tom prilikom smo koristili tzv. dominantni princip obrazovanja roditelja tako da smo uzimali viši nivo obrazovanja roditelja (majke ili oca) kao pokazatelj socijalnog porekla i društvenog sloja.

7 Zbog malog broja ispitanika nisu rađene analize mladih čiji roditelji imaju osnovno obrazovanje u uzorku, ali možemo pretpostaviti da su razlike još izraženije.

Ukoliko se vratimo našem uzorku i pitanju gde su to mladi aktivni i angažovani, podaci pokazuju da se najčešće radilo o omladinskim organizacijama ili organizacijama za mlade, zatim humanitarnim, a najmanje o organizacijama koje su antiglobalističke, za zaštitu prava imigranta i feminističke organizacije (grafikon 5). Grafikon nam pokazuje da među ovom populacijom mladih postoji značajan stepen kako učestvovanja u projektima i programima, tako i uzimanja aktivne uloge u osmišljavanju i sprovođenju aktivnosti. Primećujemo da neke od organizacija, pored značajnog broja mladih koji pohađaju njihove programe, imaju i kapacitet da privuku i uključe veći broj mladih koji postaju aktivni i uključeni u osmišljavanje i sprovođenje aktivnosti. U tom smislu se posebno izdvajaju omladinske i organizacije za mlade. Neke organizacije imaju svoje programe koji su verovatno manje otvoreni za intervencije i, iako imaju kapacitet da mobilišu mlade da se uključe u njihove aktivnosti, relativno mali broj uzima aktivnu ulogu – poput verskih organizacija, feminističkih, antiglobalističkih i organizacija za zaštitu imigranata.

Analize pokazuju nekoliko stvari. Najpre, postoje korelacije između svih oblika aktivnosti, što nam ukazuje na to da su mladi najčešće aktivni i/ ili korisnici programa više tipova organizacija, zatim da se mladi za navedene aktivnosti odlučuju prema svojim preferencijama, te da ne postoje specifični načini grupisanja aktivnosti koje se tipično biraju. Prema demografskim osobinama ne postoje velike razlike među onima koji su aktivni u pogledu preferencija. Jedino su nešto češće devojke zainteresovane za rad u humanitarnim, organizacijama za ljudska prava i feminističkim organizacijama. Sve druge osobine, poput obrazovanja roditelja ili prosečne ocene, nisu relevantne.

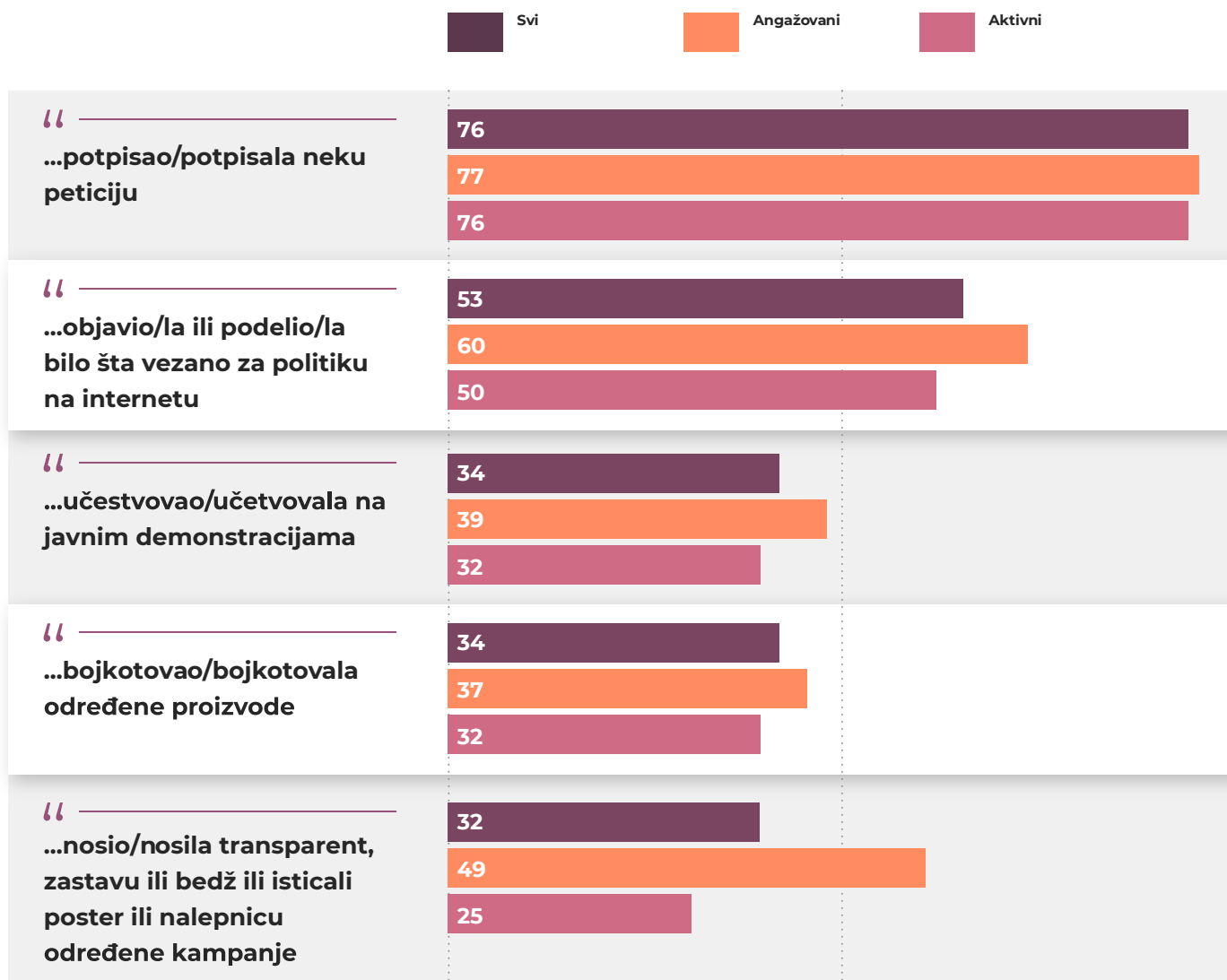
Grafikon 5. Učešće u aktivnostima različitih organizacija (u %)

Preporučiti svim omladinskim i organizacijama koje se bave mladima da (u većoj meri) konsultuju mlade u svim fazama izvođenja programa, i uključe ih u procese osmišljavanja i sprovođenja aktivnosti.

Većina mladih je u prethodnih godinu dana potpisala neku od peticija, a preko polovine je objavilo ili podelilo neki sadržaj koji je vezan za politička dešavanja (grafikon 6). Oko trećine mladih je učestvovalo u demonstracijama, bojkotovalo određene proizvode i nosilo neko obeležje kao deo neke političke kampanje. Iako postoje korelacije između aktivnosti, one nisu visoke i ukazuju na to da mladi biraju različite repertoare u skladu sa aktivnostima u koje su uključeni i u skladu sa ličnim strategijama. Kada je reč o odnosu između tipova organizacija u kojima učestvuju i tipovima strategija, primećujemo da je kampanja pozitivno asocirana sa većinom tipova organizacija (osim sa verskim, umetničkim i sportskim), što znači da oni koji prijavljuju rad u ovim organizacijama češće koriste ovu strategiju u odnosu na one koji ne prijavljuju; peticije su nešto prisutnije među onima koji se zalažu za prava životinja i životne sredine; učestvovanje u demonstracijama je prisutnije kod onih koji se zalažu za zaštitu životne sredine, što je i očekivano s obzirom na značaj teme u poslednje vreme; bojkotovanje proizvoda češće rade mladi koji su uključeni u rad hobi, kulturnih, feminističkih, kao i organizacija za zaštitu životinja i prirode; aktivnost na internetu je prisutna kod onih koji su angažovani u radu gotovo svih organizacija (osim verskih, kulturnih, antiglobalističkih, sportskih, organizacija za zaštitu imigranata i političkih partija). Kad je reč o demografskim osobinama, jedino su godine negativno povezane sa svim tipovima angažmana, osim sa potpisivanjem peticije.

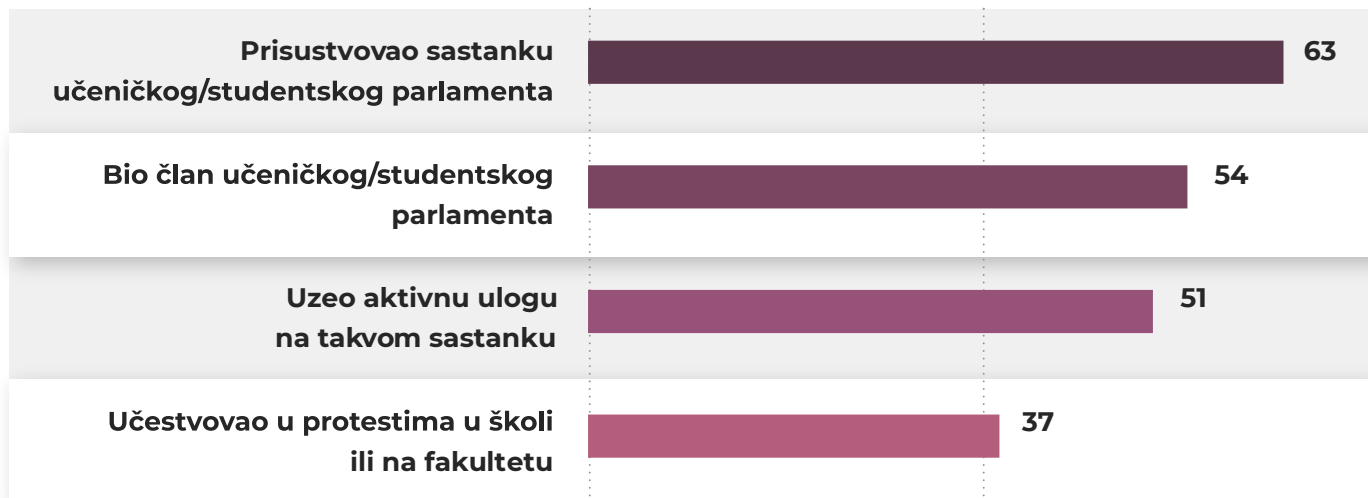
Grafikon 6. Učešće u različitim aktivnostima – svi, angažovani i aktivni (u %)

Među mladima koji su angažovani možemo da primetimo da su sada ili su ranije bili aktivni kao predstavnici učenika/ studenata i u formalnim telima – učeničkom i/ ili studentskom parlamentu (grafikon 7). Više od polovine njih je bilo formalno član jednog ovakvog tela, a gotovo dve trećine je nekada prisustvovalo sastancima i imalo prilike da se uveri kako ove institucije funkcionišu. Gotovo svi koji su prisustvovali sastancima, uzimali su i aktivnu ulogu na takvim sastancima, a nešto više od trećine angažovanih je učestvovalo i u protestima u školi ili na fakultetu. To nam ukazuje da postoji izvesna tranziciona putanja aktivizma koja kreće od ranih dana i koja se postepeno pretače u sve više aktivizma i sve više pozicije unutar omladinskog sektora.

Razvijati različite putanje uključivanja mladih. Pored obrazovnih institucija, koje dodatno treba osnažiti, značajno je postojanje i niza drugih, alternativnih ulaza u omladinski sektor.

Grafikon 7. Učešće u učeničkom/ studentskom parlamentu i u protestima u školi/ na fakultetu (u %)

I rezultati kvalitativne analize nam donose zanimljive uvide. Mladi koji su angažovani i aktivni u omladinskim organizacijama, aktivni su u bar još jednoj organizaciji ili inicijativi, a takođe su povezani i sa krovnim organizacijama NAPOR-om i KOMS-om. Kako njihov dosadašnji razvoj, tako i aktivnosti u kojima učestvuju ukazuju da sa godinama staža u omladinskom i/ ili NVO sektoru dolazi do proširenja interesovanja, otvaranja novih opcija i razvoja socijalnog kapitala, te su i mreže u kojima se kreću razgranate. U nekim organizacijama oni volontiraju, u nekima rade honorarno na projektima, a u nekima mogu da budu i trajnije zaposleni. Za neke od njih, aktivizam se u izvesnoj meri poklapa sa (potencijalnom) karijerom u sektoru, te je jednim delom usmeren na traganje za opcijama.

Pored toga što sam angažovan u ovoj organizaciji, zaposlen sam i u drugoj organizaciji gde radim na karijernom savetovanju i zapošljavanju mladih... Angažovan sam i u NAPOR-u i tu sprovodim neke aktivnosti za razvoj veština i kapaciteta... Ja sam trenutno na master studijama, tako da sam uključen i kao saradnik u nastavi. (Strahinja, angažovan)

Pored ove dve organizacije, aktivan sam kao volonter u različitim aktivnostima, ali sada sam najaktivniji u Kuhinji solidarnosti za beskućnike, koja kuva za beskućnike u Novom Sadu i u Beogradu. (Zoran, angažovan)

Znatan deo aktivnosti je povezan sa volontiranjem i angažmanom koji ima socijalnu i kulturnu dimenziju. Briga o beskućnicima se navodi kao jedna od aktivnosti, ali se takođe navode i dramske sekcije, planinarenje, izviđači, uključujući i rad unutar verskih organizacija. Jelena kaže:

*Još od osnovne škole aktivna sam u **crkvi** i animator sam za decu. Kao grupa putujemo i animiramo decu, i čuvamo decu ako je potrebno, tako na dva-tri dana. Vodim i stariji hor u crkvi, i uskoro krećem i u pevačku grupu da vodim u KUD-u, našem lokalnom. (Jelena, angažovana)*

Nataša kaže da je, iako još uvek u srednjoj školi, prilično zainteresovana za angažman i da je trenutno aktivna u više organizacija i na više projekata, u **đačkom parlamentu** u školi. Kaže i,

Sarađujem sa organizacijom Dostignuća mladih, pa preko njih sam učestvovala u takmičenju 'Učeničke kompanije'. A trenutno, poslednji projekat je bio u saradnji UNICEF-a i Connectinga, pa takođe sam i član Connecting tima i ambasador za kvalitet vazduha. (Nataša, angažovana)

Kao što vidimo u poslednjem iskazu, a slične navode imaju i drugi, jasno je da je njihova putanja kroz omladinski sektor blisko povezana sa institucionalnim angažmanima tokom obrazovanja. Učenički i studentski parlament su mesta na kojima su započinjali svoj angažman, na kojima trenutno stižu ili su sticali izvesna i vredna iskustva.

*Da, ja sam isto **član parlamenta** bila u osnovnoj i sad u srednjoj školi. Takođe učestvujem u nekim sitnim organizacijama u gradu. (Irena, angažovana)*

Kanali u obrazovnim institucijama (parlamenti) pokazuju visok nivo selekcije, što može voditi diskriminaciji pri ulasku u svet aktivizma. Imajući u vidu da je većina kasnije angažovanih razvijala svoju putanju, počevši od učeničkih/ studentskih parlamenata, neophodno je povećati stepen inkluzije ovih institucija.

Iako je Nataša prilično angažovana tokom srednje škole, to je pre izuzetak nego pravilo, čak i za one koji učestvuju u radu učeničkog parlamenta. U intervjuima sa učenicima srednje škole saznaje se da je tek poneko od njih član još neke organizacije. Među onima koji su aktivni u radu parlamenta radi se uglavnom o sekcijama u školi, muzičkoj školi, folkloru i sl. Jedna učenica je navela da volontira u Crvenom krstu. Učenici koji nisu aktivni u radu parlamenta, nisu aktivni ni na drugi način. Niko od intervjuisanih nije nikada ni čuo za neku organizaciju koja se bavi pitanjima mladih, a ne znaju ni za vršnjake koji su aktivni u nekoj inicijativi.

GDE SE JOŠ MLADI OKUPLJAJU – (ALTERNATIVNE) KULTURE MLADIH

Pored formalnih organizacija i manje više formalnih inicijativa, koje imaju jasne političke namere i aktivnosti usmerene ka društvenoj promeni, jedan deo aktivizma mladih se odvija u zoni kulturne produkcije i potrošnje. Tri su načina na koje se mladi mogu okupljati unutar kulturnog polja – kroz organizacije koje u prvom planu imaju kulturne sadržaje (kulturno-umetnička društva, sekcije u školama, pozorišne trupe), neformalne grupe koju najčešće čine potkulture/ muzičke i druge scene, i neformalne prostore koji imaju simbolički značaj za mlade koji preferiraju alternativne kulturne sadržaje, ali koji istovremeno imaju i određeni politički značaj.

U kvantitativnom delu istraživanja smo došli do sledećih rezultata. Zanimljivo je da gotovo svaka deseta mlada osoba (9%) koja je aktivna, jeste deo neke od alternativnih muzičkih scena/ potkultura. Među njima otprilike jedna četvrtina mladih se izjašnjava da je navijač nekog od klubova, a ostali da su pripadnici neke od muzičkih scena – metalaca, pankera, *drum and base*, rok i tehno. Slično je učešće (8%) i onih koji prijavljuju da su aktivni u nekoj angažovanoj kulturnoj ili umetničkoj grupi, ukazujući nam da alternativna kultura nije u potpunosti nestala iz života mladih, te da i dalje ima potencijal da ih okupi i poveže. Iako su ove grupe mahom identitetske, i ne dovode nužno do kolektivne akcije, kad postoje adekvatni prostori koji povezuju alternativne kulturne i ideološke grupe, može doći do sinergije koja može biti korisna za mlade i za zajednicu.

Kvalitativnim delom istraživanja smo dobili još zanimljivije uvide. Aktivni mladi u organizacijama prepoznaju samoorganizovanje, i značaj alternativne/ umetničke scene u urbanim centrima. U većim gradovima, poput Beograda i Novog Sada, postoje prostori koji su istovremeno i komercijalni, i sedišta alternativnih kultura, i mesta okupljanja mladih koji imaju određene političke stavove. Na primer, prostor u Cetinjskoj ulici, ili Dorćol Platz u Beogradu, ali i mnogi drugi manji i alternativniji prostori, ili prostor CK13 u Novom Sadu. Ovakva mesta služe da se mladi sretnu sa drugima sa kojima imaju slične muzičke i kulturne ukuse, da se identitetski povežu, i potencijalno aktiviraju oko nekog društvenog problema.

Nije toliko vidljivo, i zna se ako tražiš, gde da tražiš. Imamo neka mesta koja su za tu alternativnu scenu gde nije samo muzika, gde spadaju i interesovanja. Jeste zajednička ta borba protiv sistema ili za bolji sistem. U Novom Sadu ima par mesta što se tiče muzike, ali i druženja. Postoje osobe, ja znam par osoba koje ne mogu da nađu u svojim školama osobe sa sličnim interesovanjima i znaju da se na tim mestima skupljaju mladi sa sličnim ukusom i onda dođu, i tako nastaju ta prijateljstva i te neke manje neformalne grupe i potkulture. (Sanja, angažovana)

Kao jednu od alternativnih aktivnosti, ispitanici spominju kuhinje u kojima se kuva hrana svakog dana za beskućnike, u kojima se dnevno isporuči nekoliko stotina obroka. Ove kuhinje funkcionišu u potpunosti na principu samoorganizovanosti, na antiinstitucionalnoj i antikapitalističkoj logici sa motivom da pomognu najugroženijima.

Tu se spominje Crna kuća. To je mesto, kafić i ujedno omladinski centar. Imaju biblioteku, imaju kuhinju gde kuvaju za beskućnike. To je alternativno mesto što se tiče muzike, što se tiče kulture, što se tiče politike. Održavaju se različite aktivnosti, uglavnom sa mladima. Tu imate sve alternativno, od hipija do komunističkog, jedino nema fašističkog. (Zoran, angažovan)

Još jedna od zanimljivih aktivnosti su mini sajmovi na kojima se razmenjuju korišćene stvari.

Buvljaci, gde mladi donesu stvari koje bi inače bacili i ne trebaju im. To može biti novo, polovno, odeća, nameštaj, šta god. Bukvalno nema ograničenja. Možemo uzeti ako nam se nešto sviđa. Tipa, ja našla neku ploču i sad sam donela par knjiga. Ko donese, može da vidi nešto. Na kraju dana sve što ostane se daje beskućnicima. (Sanja, angažovana)

Problem koji ispitanici primećuju sa ovakvim prostorima i načinima okupljanja mladih jesu česti pokušaji lokalnih vlasti, ili nekih omladinskih organizacija da ih preuzmu, istisnu ili ugase. Tako se u Beogradu vodila borba sa gradskim vlastima oko BIGZ-a, odnosno mesta na kojima su mladi mogli da se okupljaju i kreiraju alternativne kulturne i političke sadržaje i akcije, koji je naposljetku privatizovan, a veliki broj mladih umetnika i pripadnika alternativne scene je morao da napusti prostorije. U Novom Sadu je došlo do razmimoilaženja između onoga što bismo nazvali „mejnstrimom“ i alternative na omladinskoj sceni. Tako nam jedna ispitanica navodi da je ključno mesto alternative bio jedan deo kvarta na Limanu, Kineska četvrt, ali je kvart džentrifikovao i samim tim u velikoj meri izgubio simbolički značaj koji je imao. Mladi koji su se tu okupljali moraće da potraže neka nova mesta.

U gradovima srednje veličine, iako postoje impulsi, najčešće ne postoji kritična masa da bi ovakvi oblici udruživanja dobili na značaju. Takođe, ne postoji razumevanje lokalnih vlasti o mogućnostima koje ovakva okupljanja imaju za mlade, te su alternativni oblici kulturnog i političkog organizovanja slabo razvijeni. Ne postoje posebni javni prostori u kojima se mladi okupljaju pa se istomišljenici uglavnom okupljaju u kafićima i parkovima. Jedan od takvih kafića je napravljen bez ikakvih uloženi novčanih sredstava, od starog nameštaja, a dizajnirali su ga i dekorisali učenici jedne umetničke škole. U njemu se okupljaju mladi koji imaju slična interesovanja. Za drugi grad nam svedoči jedna ispitanica:

Znam jedan kafić gde se okupljaju mladi i gde se organizuju slikarske večeri, pušta muzika, ili se održava turnir u stonom fudbalu i to je na dobrotvornom nivou, skupljaju pare za nekoga kome treba pomoć. Generalno se skupljaju u parkovima. Isto, skejt parkovi, ali generalno više ne znam. Ja sam ovde na studijama, a inače sam iz Zrenjanina. Tamo je bio jedan kafić gde su se okupljali svi alternativni, ali se to zatvorilo, nažalost. (Tamara, angažovana)

Mladi se žale da su, čak i kada postoje kancelarije za mlade sa solidnim prostorima, kako prostori tako i aktivnosti strukturisani i nedovoljno otvoreni za kulturne i alternativne potrebe mladih. Kako kaže Marija iz Niša:

Ne postoji neki kulturni centri i da mladi tu provode vreme. Čak i ova kancelarija za mlade, koja ima veliki prostor, nije, to otvoreno da kažem, da mladi mogu da dođu da igraju društvene igre, da sviraju, da pričaju, da vežbaju debatu ili tako nešto. Uglavnom su za to kafići i neki prostori... Ali zaista bi pomoglo da kancelarija za mlade ima prostor koji je samo za mlade otvoren da mogu da rade bilo šta, i da to može da bude benefit za njih i za lokalnu zajednicu. (Marija, angažovana)

Štaviše, ispitanici navode da se jedini alternativni prostor u Zaječaru Dom omladine, koji je uspevao da okuplja mlade i podrži njihove inicijative, u međuvremenu pretvorio u komercijalni kafić koji samo po izgledu podseća na svoju alternativnu prošlost.

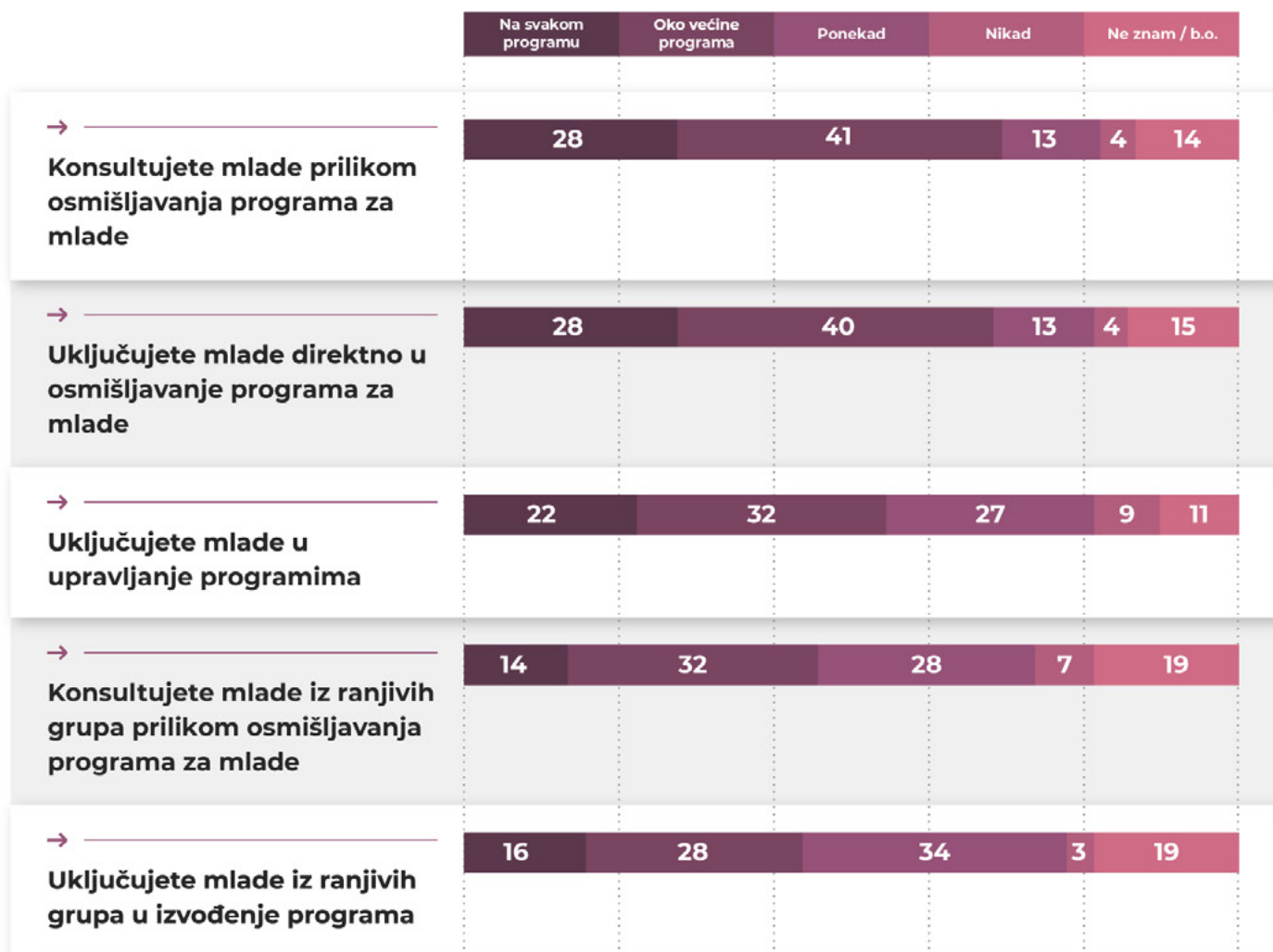
Mladi koji su neaktivni, kao i učenici u srednjim školama, nisu ni svesni postojanja ovakvih prostora, niti aktivnosti koje se dešavaju na alternativnom delu omladinske scene. To nam ukazuje na činjenicu da se alternativnoj sceni pristupa, ne kao u prošlosti tokom srednjeg obrazovanja, tokom studija, i da je vitalna u većim gradovima (univerzitetskim centrima) i među obrazovanijim mladim ljudima.

Postoji određeni potencijal u alternativnim kulturama mladih koji može biti angažovan i/ ili podržan. Postojanje ovog kanala je veoma bitno jer spaja identitetske i socijalne politike. Treba omogućiti postojanje mesta, prostora i aktivnosti mladih koji pripadaju alternativnim kulturama, i podržati (ili makar ne ometati) njihov angažman.

RAD ORGANIZACIJA - UNUTRAŠNJA DINAMIKA

Nešto više od dve trećine angažovanih svedoči da se, u organizacijama u kojima su oni angažovani, prilikom osmišljavanja novih programa za mlade konsultuju mladi (grafikon 8). Isto je učešće i onih koji direktno uključuju mlade u osmišljavanje novih projekata. Međutim, svaka šesta angažovana osoba smatra da se to radi retko ili da se uopšte ne radi, a isto toliko nema saznanja da li se i u kojoj meri ovo dešava u organizacijama u kojima su oni angažovani. Dalje, oko polovine njih svedoči da u svim ili na većini programa mlade osobe imaju prilike i da upravljaju programima, svaka četvrta smatra da se to dešava samo ponekad, a svaka deseta angažovana mlada osoba smatra da to nikada nije slučaj. Konsultovanje i uključivanje mladih iz ranjivih grupa je još ređe. Iako sasvim sigurno postoje programi oko kojih je veoma teško konsultovati mlade, ovo bi trebao da bude standard svih organizacija. Konsultacije bi trebalo vršiti u svim fazama – od prikupljanja i razvijanja ideja, do osmišljavanja, sprovođenja i evaluiranja aktivnosti. Imajući u vidu da su deca iz privilegovanih/ boljestojećih porodica češće i angažovana i aktivna u okviru omladinskih organizacija i inicijativa, uključivanje mladih iz ranjivih grupa je neophodno da bi se omogućila jednakost svih u periodu koji je ključan za kasnije šanse u životu.

Grafikon 8. Uključivanje mladih u osmišljavanje i sprovođenje programa za mlade (u%).

Mladi iz ranjivih grupa nisu u dovoljnoj meri uključeni u procese osmišljavanja programa za mlade te je neophodno ovu praksu uvrstiti u obavezan deo konsultacija prilikom osmišljavanja i sprovođenja programa, kao i regularnog rada organizacija.

ODRŽAVANJE SASTANAKA

Dinamika održavanja sastanaka u omladinskim organizacijama zavisi od veličine organizacije i broja aktivnosti/ projekata. Na primer, članovi učeničkog parlamenta se sastaju jednom mesečno i na sastancima se uglavnom bave organizovanjem aktivnosti koje se tradicionalno održavaju u školi, ali se bave i problemima koje učenici imaju sa nastavnicima. Sastanci timova koji rade u nevladinim organizacijama posvećenih mladima se održavaju ponekada i nekoliko puta nedeljno sa najrazličitijim temama – od organizacije i logistike do strateškog delovanja organizacije, i zavise od dinamike aktivnosti i projekata.

Sve zavisi... Imamo više departmana. Omladinski radnici su uključeni na više projekata i nekada imamo sastanke svih zaposlenih, to obično bude minimum jednom mesečno. Što se tiče različitih projekata i aktivnosti, to zna da bude i više puta nedeljno. Minimum je dva, ali se zna desiti i više, sve zavisi o čemu je reč. (Nevena, angažovana)

DONOŠENJE ODLUKA I UKLJUČIVANJE MLADIH

U pogledu donošenja odluka i načina kako se upravlja organizacijom, angažovani navode da ključne odluke najčešće donose zaposleni na osnovu stručnosti, iskustva, ali i resursa koji su na raspolaganju organizacijama. Većina mladih nam svedoči da su oni lično, ali i drugi mladi uključeni u konsultacije unutar organizacije u različitim fazama.

Te neke više odluke gledamo da donose ljudi koji su zaposleni, ali se i međusobno pitamo, pošto svako od nas ima različite ekspertize, različita mišljenja. Što se tiče direktno rada sa mladima gde radimo..., gledamo da u ovim programima uvek pitamo volontere šta žele da njima damo, da im damo više slobode. A što se tiče korisnika naših programa, kod nas su mladi ljudi, i dajemo im popriličnu slobodu da oni nekako izaberu šta bi radili, na koji način, možda koje teme da pokrijemo i onda to samo mi prekontrolišemo da dođemo do tog nekog našeg krajnjeg cilja. (Nevena, angažovana)

Trudimo se uvek da vidimo šta je to što je potrebno mladima i volonterima i da nekako odgovorimo na te potrebe. Svakako u tom procesu odlučivanja moramo uključiti te potrebe, ali moramo uključiti i ono što u tom trenutku imamo dostupno od resursa. Svakako nam je cilj da uključimo što više različitih stvari, da budemo otvoreni, da računamo šta je to potrebno, a onda da vidimo kako možemo da odgovorimo na to. (Marko, angažovan)

Naglašava se da se ostavlja prostor i za volontere i za korisnike programa da iznesu svoje mišljenje u većini situacija. Jedna osoba ističe da ima utisak da se mišljenje mladih uzima u obzir u značajnoj meri, i to posebno onda kada organizacijama rukovode stariji. Ona smatra da pozicija starije osobe ne otkriva sve perspektive nekoga ko je danas mlad i da je zato praksa da se mladi pitaju i uključe u većinu stvari. Čak se i odnos između „starijih“ i mlađih vidi kao simbiotički i komplementaran, a ne kao kompetitivni i konfliktni. Smatra se da starija lica imaju iskustva i znanja koja mladi retko imaju. Na primer, pravni okviri, finansije, kanale komunikacije sa donosiocima odluka, znanje o procedurama i slično. Kada imaju određenu ideju i nešto žele da urade, stariji u organizaciji često znaju brže i bolje kako i u kojim koracima to treba probati.

Međutim, jedan broj ispitanika nam navodi da oni, iako volontiraju, ili su korisnici programa za mlade, nisu nikada prisustvovali sastancima organizacije kada se raspravljalo o programima, o budućim aktivnostima, odlukama koje organizacija promišlja, i nisu nikada bili pitani čak ni za mišljenje. Komunikacija sa njima je jednosmerna i uglavnom na tehničkom nivou – šta od aktivnosti i na koji način treba obaviti.

Nemamo neke sastanke, više smo kao volonteri, uključene smo u neke projekte i zovu nas sa vremena na vreme da nam objasne neke stvari ... Više smo kao volonteri, tamo rade stariji ljudi. (Irena, angažovana)

Pa, mislim da... Mi nismo uključene u to tačno, šta nama odgovara. To jeste, mi samo učestvujemo, ne znam, ne pitamo se mnogo. (Nataša, angažovana)

Učenički parlament funkcioniše još manje inkluzivno. Učenici navode da izbori za predstavnike na odeljenskom nivou često ne postoje, da razredne starešine delegiraju članove parlamenta, da nisu jasna prava i odgovornosti kako članova parlamenta, tako i ostalih učenika. Pravila komunikacije između članova parlamenta i ostalih učenika nisu jasna, a i onda kada komunikacije ima, najčešće je jednosmerna – tako što se učenicima prenose odluke i aktivnosti koje su dogovorene na časovima razredne nastave (iako ni ovo nije slučaj u svim razredima)..

Ja, na primer, nisam čula uopšte da postoji prijava i samo odjednom neko je prijavljen za parlament, a ja nisam ni čula da mogu da se prijavim, tako je bilo u drugoj godini, tako u trećoj i kako godine idu, sve tiše i tiše se o tome priča. (Sandra, neaktivna)

Treba razviti mehanizme koji omogućavaju uključivanje mladih – aktivista, angažovanih i zainteresovanih – u sve faze programa: 1. promišljanje ideje, 2. strukturisanje projektne ideje 3. pisanje aplikacije. 4. sprovođenje programa, 5. upravljanje programom, 6. evaluacija programa.

Iako svedočimo da neke organizacije uključuju često, neke ređe, a neke uopšte ne uključuju mlade u promišljanje i odlučivanje u vezi sa programima, oni koji to čine, rade to na različite načine. U jednoj organizaciji se organizuje javni poziv za sastanke organizacije. U mnogim drugim organizacijama ne postoje jasne procedure kako uključiti mlade u programe u različitim fazama sa različitim zadacima/ ovlašćenjima. Uglavnom se u prvim fazama *promišljanja ideje* vrše konsultacije unutar organizacije i eventualno sa mladima koji su aktivni u većoj meri. Zatim se nakon dobijanja sredstava/ odobrenja za aktivnosti regrutuju mladi koji će u njima učestvovati. Tokom samih aktivnosti mladi uglavnom imaju prilike da daju mišljenje o programu i evaluiraju njegove različite aspekte. U organizacijama koje imaju nešto šire baze aktivista (na primer, volontersku mrežu) kroz redovne sastanke se mogu otvarati i pitanja o programima, ali to zavisi od senzibiliteta organizacije.

Sa volonterima imamo često sastanke što se tiče planiranja aktivnosti i programa. Tu oni imaju priliku da iskažu svoje mišljenje, želje, možda neke nedostatke koje uviđaju, načine na koje bismo mogli da poboljšamo neke programe. Što se tiče korisnika programa, sa njima imamo neformalniji pristup. Kada završimo neku aktivnost pitamo ih: „Kako vam se ovo činilo? Da li biste hteli nešto drugačije“. Kroz neformalan razgovor. (Katarina, angažovana)

Jedan od problema koji se može primetiti jeste nepostojanje jasnih procedura niti standardizovanih praksi (ili poželjnih modela) u komunikaciji i načinima uključivanja mladih u rad organizacija i programa. Dobar deo praksi komunikacije, informisanja, uključivanja i aktivacije mladih se dešava na neformalan način i na osnovu ličnih poznanstava. Iako je ovaj metod, u kontekstu nedovoljne zainteresovanosti i uključenosti mladih, efikasan i veoma važan, on može ostavljati utisak, ali i biti izvor ekskluzivnosti, zatvorenosti i nedovoljne transparentnosti u radu (kao što ćemo videti kasnije). Organizacije bi imale koristi od preporuka koja bi uključivale niz različitih procedura, strategija i pozitivnih primera kako komunicirati sa što širom bazom potencijalnih korisnika, i kako ih uključiti u različite faze programa, na otvoren, transparentan način, ali ne odbacujući dosadašnje pozitivne prakse.

Sličan problem postoji i na nivou učeničkog parlamenta, gde se kao akteri pojavljuju nastavnici i uprava škole, koji ne samo da u nekim situacijama ne podržavaju, već mogu jasno da opstruiraju organizovanje učenika, postavljanje određenih pitanja ili pokretanje nekih akcija. Parlament je u većini slučajeva prva organizacija sa kojom mladi imaju kontakt. Mladi skloni aktivizmu su i počeli da se bave aktivizmom preko parlamenta, pa je zato veoma važno da procedura izbora članova učeničkog parlamenta bude transparentna kako bi pristup bio otvoren za sve

Razvijati procedure komunikacije i uključivanja mladih u rad organizacija i različite faze projekta. Kanali komunikacije treba da budu poznati, dostupni i transparentni. Način uključivanja mladih u rad organizacija (uključujući kriterijume napredovanja) treba da budu poznati i transparentni. Jasno odvojiti funkcije pojedinaca i napraviti prostora da se svaki glas čuje, a svaka inicijativa da dobije šansu da bude implementirana.

IZAZOVI U FUNKCIONISANJU

Svi intervjuisani kao primarni problem ističu nedovoljnu zainteresovanost mladih za angažman, nezainteresovanost koja delom proističe iz nedostatka informacija o radu organizacija i o samim programima. Kao izazov vide i sadržaj koji treba preneti mladima da bi ih zainteresovali, i način (i medij) koji bi im bio prijemčiv.

Poboljšati pristup mladima, od jezika koji treba da im bude razumljiv i projemčiv, preko jasnih poruka do kanala komuniciranja koji treba da budu oni koji su mladima prijemčivi.

Mi svakako treba da dosežemo do mladih i da idemo tamo gde su mladi i da im predstavljamo šta radimo. Npr. ako imamo treninge i podelimo to samo na stranici, to će videti samo oni koji prate nas. Oni koji su imali kontakt sa nama videće tu informaciju, ali to je mali uzorak naspram svih onih koji ostaju tamo negde. Treba da budemo otvoreni ka različitim mladima i da na različite načine prosleđujemo te informacije... Imali (smo) platformu medijskog tima gde

smo sve aktivnosti koje su namenjene mladima pratili i oglašavali, ali na kraju je to prestalo sa radom, i nije bilo dovoljno održivo. Ali mislim da je važno da budemo na tim mestima gde su inače mladi. (Marko, angažovan)

Da bi organizacije podstakle mlade da budu više uključeni, ima onih koji su mišljenja da treba jasno naglasiti šta mladi mogu da dobiju ako se uključe. Mladi se mogu zainteresovati tek ako im se približe kratkoročne i dugoročne koristi od programa. U tom smislu treba poći od instrumentalnih ciljeva koje mladi mogu imati i objasniti im na koje načine omladinske organizacije mogu da im pomognu da do toga stignu. Individualne instrumentalne ciljeve treba učiniti legitimnim i povezati ih sa altruističkim i onim ciljevima koji su fokusirani na unapređenje života u zajednici. Jedan deo instrumentalnih motiva je legitiman i obuhvata sva znanja, veštine, iskustva, socijalni i kulturni kapital koji se mogu steći unutar ovog polja. Kroz neformalno i informalno obrazovanje mladi imaju prilike da obogate svoje iskustvo, upišu reference u svoj CV i na taj način obezbede mogućnost za napredovanje u karijeri. Istovremeno, ta znanja i veštine treba stavljati u funkciju zajednice, za opšte dobro, i razvijati odgovornost koja prevazilazi domen individue. Više koristi od programa će imati mladi ukoliko su duže aktivni, a i njihova percepcija značaja „pređenog puta“, odnosno stečenog iskustva i znanja će biti veća.

Mislim da mladi nisu ni svesni šta dobijaju radom u organizaciji. Da, nekako, oni vide samo ta putovanja i ne vide neku širu sliku, a to su zapravo sve te veštine koje se stiču tokom rada za dalji život, za dalju karijeru, koliko smo mi u prednosti u odnosu na ostale koji se bave samim školovanjem. To se vidi nakon 4–5 godina, vidi se jasna razlika iskustva i veština koje smo stekli kroz sve projekte i sam rad. Tako da teško je to objasniti ljudima, svi žele nešto sad i odmah, a niko da gleda na dugoročne staze šta će se desiti. (Nataša, angažovana)

Deo problema informisanja i uključenosti je i nedovoljno razvijen omladinski rad na terenu. Imajući u vidu da je omladinski rad tek nedavno postao prepoznat u okviru kvalifikacija, treba razvijati standarde rada na terenu sa mladima. Kad postoji kontinuirani rad u jednoj zajednici, kad iste mlade osobe imaju prilike da se upoznaju sa više različitih organizacija i programa, postoji i veća šansa da uspostave odnos poverenja, naprave prve korake i uključe se u rad i programe omladinskih organizacija. Od konkretnih načina koji su imali pozitivne efekte na mlade, ističu se aktivnosti na društvenim mrežama i internetu, jer je jasno da mladi značajan deo vremena provode u *online* svetu. Za tu svrhu se znanja iz digitalnog marketinga vide kao korisna. Pored toga, kvizovi za mlade, kratki upitnici, potencijalne nagrade u vidu kratkih škola i putovanja, jesu nešto što može zaintrigirati i uključiti mlade.

Kontinuirani rad na terenu sa mladima, licem u lice, treba da bude prepoznat kao najznačajniji oblik komunikacije i metod rada.

PERCEPCIJA OMLADINSKOG SEKTORA

Angažovani mladi smatraju da omladinski sektor među mladima izaziva dve vrste reakcija – pozitivnu i negativnu. Pozitivan odnos uglavnom imaju mladi koji imaju neko prethodno iskustvo sa sektorom. Negativan odnos dolazi zbog percepcije nevladinog sektora u zemlji i načina funkcionisanja organizacija i/ ili institucija. Naime, omladinski sektor deli sliku civilnog sektora u Srbiji, prema kojoj aktivni u ovom sektoru propagiraju inostrane/ zapadne vrednosti.

Najčešće je da smo strani plaćenici. Da to radimo evropski. Da guramo programe koji nisu za balkanski narod, da forsiramo to kao novo normalno. (Milena, angažovana)

I mnoge studentske organizacije koje su u sukobu ili su politički aktivne, narušavaju ugled omladinskih organizacija. (Aleksandar, angažovan)

Dalje, postoji utisak da mladi rad u sektoru povezuje se zarađivanjem novca, a ne sa ličnim razvojem koja je i na korist zajednice. Ne prepoznaju se vrednosti omladinskog rada, niti iskrena namera da se poboljša neki segment društvenog života. Kao i percepcija rada u drugim NVO, potencijalni korisnici smatraju da će neko na njihovom volontiranju zaraditi. Inače, ne postoji jasno razlikovanje neprofitabilnih od sličnih, ali komercijalnih programa, gde se od njih u nekoj fazi očekuje da nešto kupe ili plate. Zbog toga su mladi obazrivi i kada je reč o programima koji nemaju komercijalnu komponentu.

Sama vrednost neprofitnog i volonterskog rada nije dovoljno prepoznata i vrednovana. U neoliberalnom kontekstu, nešto što se ne plaća i što nema neposrednu dobit se ne percipira kao značajno trošenje vremena, te ne čude komentari mladih koji postavljaju sebi i omladinskim radnicima:

Šta će ti to kada se ne plaća? Kakve ti koristi imaš od toga? (Tijana, aktivna) ili: Zašto to vreme ne bi uložila u spavanje ili odmaranje? (Tamara, angažovana), a odgovor je bio: Ne treba ništa da se plaća ako tebe to ispunjava, i ako imaš potrebu da pomogneš. (Tijana, aktivna)

Još jedan izazov je segmentacija mladih prema njihovim hijerarhijama prestiža, i percepcija da se volonterskim i humanitarnim radom bave osobe koje su 'štreberi' i oni koji nisu u mogućnosti na drugi način da ostvare kontakte.

Takođe, nešto što je česta pojava jeste humanitarni rad. Kao da, ako oni dođu na te događaje, to znači da su jadni, da nemaju društvo, da ne znaju šta će u životu. To je jedna isto pojava koje sam postala svesna. I takođe ispada da samo štreberi i ljudi koji bi da volontiraju dolaze na naše akcije. (Milena, angažovana)

Etiketiranje sa ovim grupama može da odbije jedan broj mladih te je neophodno razvijati imidž omladinskog rada kao inkluzivnog, zabavnog, u trendu. Zatim treba obezbediti i mehanizme da mladi iz različitih društvenih grupa zaista i budu uključeni.

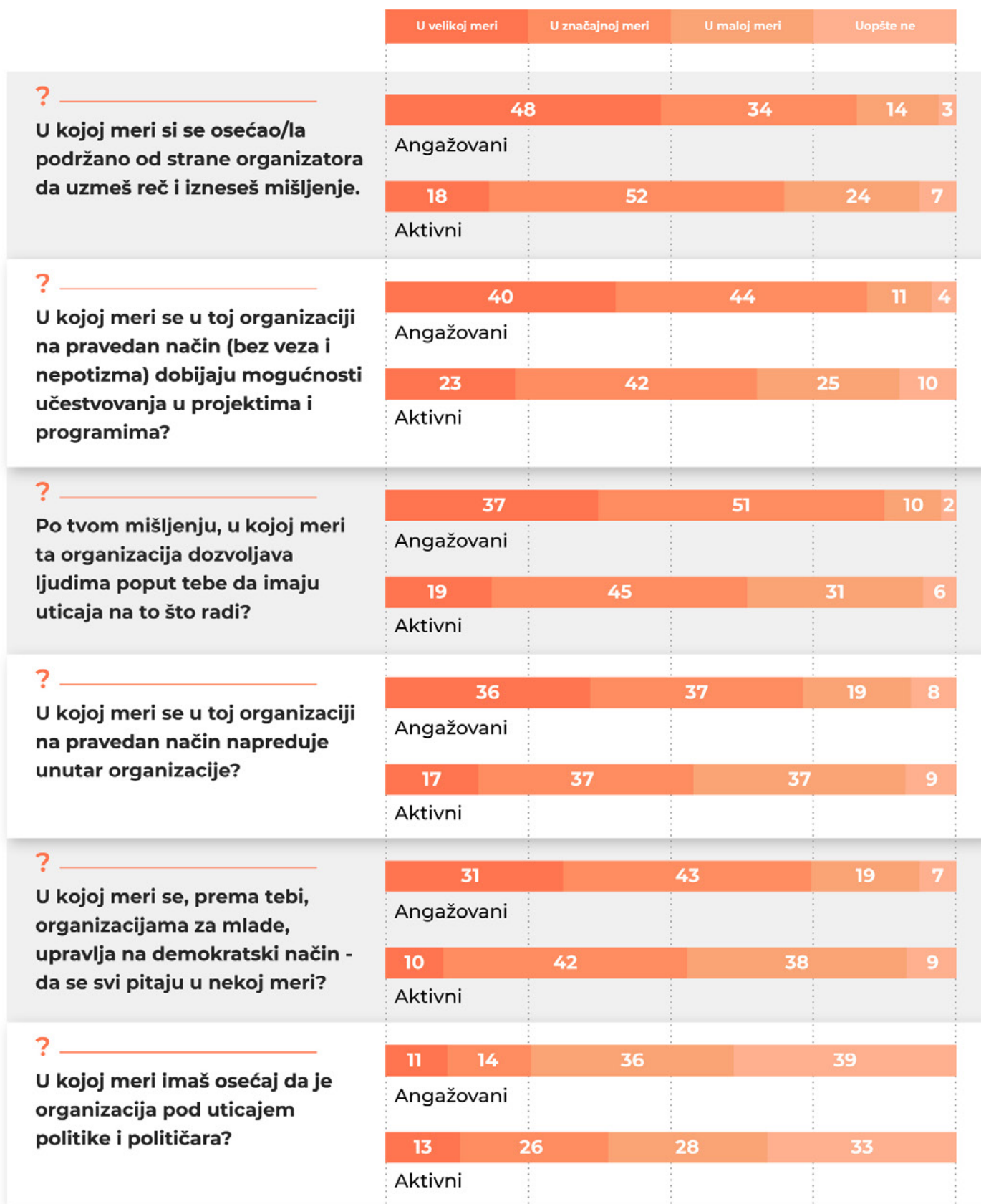
Rad na promovisanju primera dobrih praksi i transparentnost u radu (da bi se zadobilo i održalo poverenje) jeste ključno za razvijanje pozitivne percepcije, bez koje će jedan broj mladih uvek imati rezervisan stav i odbijati da se uključi u programe.

PREPREKE KOJE DOŽIVLJAVAJU I PRIMEĆUJU

Većina mladih ima pozitivna iskustva u radu u omladinskom sektoru. Ipak, jedan deo mladih ne smatra da su u dovoljnoj meri podržani, niti smatra da je način funkcionisanja organizacija dovoljno demokratski i po meritokratskim principima. Oni koji su angažovani imaju nešto više poverenja i pozitivnija iskustva u odnosu na one koji su aktivni. Upitani da ocene aktivnost u poslednjoj organizaciji/ programu u kom su učestvovali, ispitanici su ih ocenili na sledeći način (grafikon 9). Iako većina, 82% angažovanih i 70% aktivnih, navodi da imaju osećaj da su podržani adekvatno od strane organizatora, gotovo trećina onih koji su bili polaznici programa smatraju da nisu uopšte bili, ili su bili u nedovoljnoj meri, podržani da iznesu svoje mišljenje. Slična je situacija i sa percepcijom pravednosti funkcionisanja organizacije. Dok najveći deo angažovanih smatra da mladi imaju mogućnost da bez nepotizma i veza učestvuju u radu organizacije i projektima, više od trećine aktivnih smatraju da to nije slučaj. Gotovo identično je mišljenje i o tome u kojoj meri organizacije dozvoljavaju mladima da imaju uticaj na to što rade. Svaka deveta mlada angažovana osoba, i svaka treća aktivna, ima osećaj da uopšte nema, ili ima vrlo malo, uticaja na rad organizacije u kojoj je angažovana. Još je niže učešće u obe istraživane grupe, onih koji smatraju da je napredovanje unutar organizacije pravedno. Više od četvrtine angažovanih i gotovo polovina aktivnih ne smatra da je uspon u omladinskoj karijeri pravedan i meritokratski. Takva je raspodela mišljenja i onih koji smatraju da se omladinskim organizacijama upravlja na demokratski način. Svaka treća angažovana, i dve od pet aktivnih mladih osoba, smatraju da politika ima (značajan ili veliki) uticaj na omladinske organizacije.

Posmatrajući tip organizacija, oni koji su angažovani u omladinskim organizacijama ili organizacijama za mlade imaju tendenciju da ocenjuju stanje unutar njih višim ocenama (na svim indikatorima podržanosti, demokratske i meritokratske) od onih koji nisu angažovani u ovom delu građanskog društva.

Grafikon 9. Procena aktivnosti u poslednjoj organizaciji/ programu u kom su učestvovali – angažovani i aktivni (u%)

Gotovo svaka deseta mlada osoba se plaši da bude u većoj meri aktivna jer smatra da bi mogla da ima problem u školi. Prisutan je strah od etiketiranja vršnjaka, jer javno istupanje i iznošenje sopstvenog mišljenja ne samo da može izazvati neslaganje već i javno obeležavanje. Neki od učenika se plaše osвете nastavnika ili profesora, posebno ukoliko na adekvatnim forumima (parlamentu, razrednom času) ukažu na probleme u radu nekog od njih. Istovremeno svedoče da ne postoje procedure zaštite, te zbog toga dosta oklevaju da se uključuju u rad parlamenta, pokreću inicijative i izjašnjavaju o nekim temama.

Uvek postoji strah učenika da ako kažu nešto, da profesori neki mogu da se okrenu protiv njih, da će da naprave problem u odnosu sa profesorom... Vi ne možete nešto da kažete, jer prvo ne znate da li će to ostati anonimno, jer kao, ako je odeljenje, onda ne može da ostane anonimno i profesor će da sazna i onda će uglavnom gnev da se okrene ka vama kao odeljenju, i onda, i da imate neki problem. (Jovana, neaktivna)

Prisutno je i odustajanje od aktivizma na nekim fakultetima, jer smatraju da je napredovanje moguće samo ukoliko ste član vladajuće partije ili ukoliko imate „vezu“.

Oko 11% mladih navodi da imaju utisak da bi njihov (veći) društveni angažman imao uticaj na njihov posao. Većina njih navodi strah od poslodavca ukoliko se taj angažman kosi sa njegovim principima poslovanja, ali i ukoliko se javno kritikuje vlast. Strah postoji kako kod mladih koji su zaposleni u privatnim, tako i kod onih zaposlenih u javnim preduzećima. Smatraju da bi posledice takvog angažmana mogle da budu osuda na poslu, otkaz i nemogućnost pronalaženja novog posla ukoliko bi se pročulo zbog čega su dobili otkaz.

Potencijalna opasnost po posao, porodicu ili svoju budućnost prepoznaje se i u razgovorima sa neaktivnim mladima. Tako jedna mlada osoba kaže:

Pa s obzirom na to da radim u firmi koju vodi maltene jedna stranka, svakako da imam osećaj, ako bih uradio nešto, nešto što politički ne odgovara toj stranci, mislim ja sam nebitan sad kao, ali svakako da bi to loše uticalo na moj status na poslu. (Milutin, neaktivan)

Oko 8% mladih navodi ili da su imali probleme u lokalnoj zajednici, ili da percipiraju potencijalne probleme u slučaju (većeg) angažmana. Najveći broj njih navodi da su imali probleme sa lokalnim vlastima, političkim partijama, etiketiranjem, pretnjama njima i njihovim porodicama. Zato osećaju zabrinutost ne samo za sebe i svoju budućnost, već i za članove svoje porodice.

Jedna mlada osoba koja je neaktivna, svedoči da je baš zbog percepcije lokalne sredine odustala od ideje da se angažuje. Prema njenoj proceni, izostaje podrška sredine, čak smatra da će joj drugačije mišljenje napraviti neprilike.

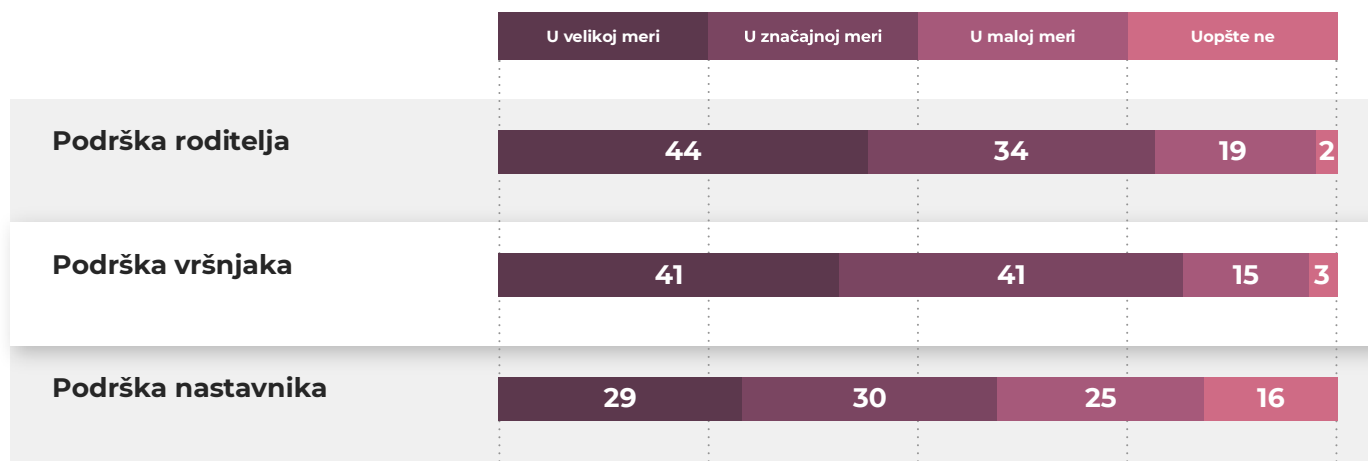
Sad mogu da ti kažem ja sa svoje lične strane, mene zanima feminizam i uglavnom bih se uključivala u takve organizacije koje imaju tu crtu i kojima je to fokus. A mogu sa sigurnošću da kažem da bih imala problema u lokalnoj zajednici van omladinske organizacije. E to su već neke druge stvari, i kako naše društvo gleda na to. Tako da ja lično smatram da bih imala problema, jer sam imala negativno iskustvo takve prirode. (Anđelija, neaktivna)

Kroz razvoj internih mehanizama i međusektorsku saradnju na nacionalnom i lokalnom nivou raditi na eliminisanju rizika sa kojima se mladi mogu suočiti zbog svog aktivizma.

Mladi koji su neaktivni u intervjuima češće ističu bojazan da bi mogli da imaju probleme na poslu, u lokalnoj zajednici ili sa vršnjacima ukoliko bi se angažovali, što nam potencijalno ukazuje na to da rizici participacije nisu ravnomerno raspoređeni, i da je neophodno raditi na njihovom smanjivanju među ranjivim grupama. Ovi mladi imaju ređe pristup omladinskim organizacijama i programima (zbog udaljenosti), koji gotovo da ne postoje u manjim mestima i selima, a tu je i percepcija da se radi o aktivnostima onih koji su bolje situirani tako da za siromašnije tu nema mesta. Kako svedoči mladić iz okoline Čačka:

Mislim da se ti koji su već učlanjeni u toj organizaciji... Sad kad bi došao neko odavde iz mog sela... Ovde se više generalno gleda to materijalno stanje, da li je neko imućniji ili manje. Ako je više imućniji i roditelji mu imaju ne znam šta, on će da se učlani i moći će više da pridonese i to. Ako je manje imućan, to se ne gleda. (Pavle, neaktivan)

Grafikon 10. Podrška u angažmanu (u%)

Promovisanje angažmana mladih među obrazovnim institucijama i starijim generacijama kako bi podrška bila veća a pritisak manji.

Najveću podršku u angažmanu mladima pružaju roditelji koji u gotovo 80% slučajeva pružaju punu podršku (grafikon 10). Ali, svaka peta mlada osoba ima osećaj da je roditelji ne podržavaju dovoljno ili da je ne podržavaju ni najmanje. Slična je situacija i kod percepcije podrške vršnjaka, gde svaka peta osoba ima osećaj da je to nedovoljno. Podrška nastavnika u školi ili na fakultetu se ne doživljava kao primarna i dovoljna za oko 40% mladih. Imajući u vidu da bi obrazovne institucije trebalo da budu ključne za razvoj demokratskih i participativnih veština, osećaj nepodržavanja predstavlja značajnu prepreku uključivanja mladih.

INSTITUCIONALNE PREPREKE

Mešanje rada institucija i političkih partija se vidi kao jedan od značajnih problema. Većina omladinskih organizacija je pred izazovom da radi i zadrži kredibilitet a da istovremeno ostvari uspešnu saradnju sa vlastima na različitim nivoima. Zato je neophodno razdvojiti ove dve sfere i stvoriti uslove za profesionalan i transparentan rad i saradnju sa institucijama.

Uspostavljanje jasnih kanala komunikacije i pravila odnosa sa donosiocima odluka, a posebno sa predstavnicima vlasti.

Mladi navode da neretko ne uspevaju da uspostave adekvatnu saradnju sa lokalnim donosiocima odluka. Tako **angažovani** mladi navode i da ne mogu da stupe u kontakt sa lokalnim donosiocima odluka.

Ne možemo da dopremo do onih koji rešenja treba da nam daju, a to jesu lokalne samouprave i donosioci odluka, što jeste problem. Nekako kao da mladi gube nadu da mogu da dođu do njih, što jeste tačno. (Milena, angažovana)

Lokalne vlasti su značajne zato što od njih najčešće zavisi uspeh, ili čak mogućnost implementacije nekog programa, tako da teškoće u uspostavljanju kontakta i održavanju saradnje predstavljaju veoma značajan izazov.

STRUKTURNE PREPREKE

Neki od izazova sa kojima se suočavaju organizacije su na određeni način ugrađeni u sistem njihovog funkcionisanja u domaćem kontekstu. Organizacije najčešće svedoče o tome da nemaju dovoljno omladinskih radnika, da postoji visoka fluktuacija članstva i da nema dovoljan broj korisnika programa (uključujući njihovu raznovrsnost). Često rešenje za aktivaciju mladih

u takvim okolnostima je regrutacija putem poznanstava i ličnih kontakata. Ova strategija se pokazuje kao uspešna jer mladi, na primeru drugih u koje imaju poverenja, mogu da se uvere u značaj i korisnost uključivanja i angažmana. Ali, takva situacija stvara i reprodukuje neformalne mreže unutar sektora, koje mogu opterećivati rad. Takođe, mreže poznanika i prijatelja mladi izvana mogu percipirati kao zatvorene i nepotističke.

NEINFORMISANOST

Neinformisanost mladih o aktivnostima omladinskih organizacija je ključna prepreka za njihov veći angažman. Neadekvatna, pa čak i pogrešna informisanost, stvara negativnu sliku o sektoru i aktivnostima koja ne odgovara realnosti i baca senku na vredan rad. Strategije kako da se poboljša informisanost mladih i podstakne njihovo uključivanje jesu saradnja sa javnim sektorom, prvenstveno školskim i kulturnim ustanovama.

RESURSI

VREME

Nedostatak vremena za angažman, ili veći angažman u slučaju aktivnih mladih, najčešće se prepoznaje u intervjuima kao prepreka i za aktivne i za neaktivne mlade. Vreme koje je potrebno da se posveti angažovanju, ključno je da bi oni doneli odluku da učestvuju, jer kako kažu, pored školskih obaveza ne ostaje im dovoljno vremena za druge aktivnosti.

*Poenta (je) što nam **škola oduzima dosta vremena** sama po sebi, ali zahteva da mi posvetimo njoj i posle škole, tako da i to ulazi kao faktor motivacije u sve to. (Vasilije, neaktivan)*

Vreme kao resurs ukazuje na suprotstavljenost različitih prioriteta: obrazovanja, posvećenosti porodici, drugim vanškolskim obavezama. Tek kroz prepoznavanje, kod mladih ali i njihovih roditelja, u kojoj meri omladinski aktivizam podiže stepen kulturnog i socijalnog kapitala, biće moguće otkloniti ovaj negativni stav. Vreme, kao nedostajući resurs, posebno ističu mladi koji nisu uključeni u rad organizacija i inicijativa – neaktivni i oni koji rade. S obzirom na to da se radi o mladima koji imaju niže kvalifikacije i/ ili žive na selu, njihov posao im oduzima najviše vremena te ne ostavlja mogućnost za informisanje a posebno za uključivanje u rad organizacija. Njihove tranzicije su najčešće brze (nakon završenog obrazovanja se traži posao), neretko se radi tokom školovanja, te nema puno prostora za aktivizam.

Informisati mlade o različitim programima i vremenskim zahtevima angažmana i predstaviti sve dobiti koje oni i zajednica imaju od njihovog uključivanja.

PODRŠKA

Mlađi ispitanici (učenici u fokus grupama) istakli su da im nedostaje veća podrška roditelja, nastavnika i učenika iz škole/ odeljenja. Tako učeniku koji je angažovan u parlamentu roditelji sugerišu da treba da ima jasne prioritete, u kojima škola ima prvo mesto:

Na primer, moj tata je bio, kao, zašto ideš. provodiš ceo dan na sednici ili na turniru, kao, bolje završi šta imaš od obaveza, pa onda posle. (Valentina, aktivna)

Mladi čak smatraju da ih roditelji ne razumeju dovoljno jer postoji generacijski jaz, i da su život, mogućnosti i potrebe danas drugačije od onih u koje su imali njihovi roditelji kao mladi. Zbog toga postoji i svojevrsni generacijski sukob unutar porodice, te nedovoljna podržanost mladih da budu aktivni.

Zato što oni gledaju sve iz svoje perspektive, kako je u njihovo vreme bilo. Oni nas teše da se sve to promenilo. A i sad, na primer, moja mama, ona je, kada je u pitanju škola, ona je baš stroga. I ja stvarno trudim se oko škole i imam dobre ocene. (Petar, aktivan)

Aktivni u parlamentu posebno su naglasili izostanak podrške vršnjaka ističući nedostatak ljudi koji bi bili voljni da sarađuju i da se uključe u organizaciju akcija. U nekim slučajevima učenici su inicirali različite vanškolske aktivnosti koje nisu realizovane jer je izostala podrška odeljenja. Učenici tako ne prepoznaju mogućnosti da samostalno uspešno organizuju neke aktivnosti. Oni u najvećem broju slučajeva očekuju da profesori organizuju vannastavne aktivnosti i/ ili da podrže njihove inicijative.

NEZAINTERESOVANOST

Mladi generalno smatraju da je većina mladih nezainteresovana za bilo koji vid angažmana i da ih je veoma teško pokrenuti. Angažovani, na primer, smatraju da je to zbog straha od preuzimanja odgovornosti:

Što se tiče samog aktivizma, nekako mladi kao da ne žele da preuzmu tu vrstu odgovornosti, da stave na leđa sebi tolike obaveze, nekako su svi posvećeni samo školi. (Milena, angažovana)

Neaktivni mladi, kao razloge zašto nisu aktivni, navode sledeće: nezainteresovanost, nedostatak vremena, ne vide sebe kao aktivne i ne prepoznaju kojim ciljevima organizacije teže. Nisu nikada

ni imali prilike da se upoznaju sa radom organizacija, niti su imali mogućnost da saznaju koje bi koristili oni sami ili zajednica imala od njihovog angažmana. Njihov put je podrazumevao usmerenost na obrazovanje i rad nakon toga.

Zašto nisam bio aktivan, pa zato što nekako sebe ne vidim u tome, ne vidim sebe da mogu da dam neki, hajde da kažemo, neki doprinos time. Da iskren budem, mene to nikada nije ni zanimalo. (Vojin, neaktivan)

Nikola je izjavio da je on odmah nakon škole počeo da radi i da nikada nije imao prilike da se time bavi:

Kad sam završio srednju školu, odmah sam krenuo da radim i onda apsolutno nisam imao prilike da se razmislim da tako nešto radim. (Nikola, neaktivan)

Koristiti sve raspoložive načine informisanja mladih o programima, a najpre kroz peer to peer učenje, omladinski rad na terenu i primere pozitivnih praksi.

RODNI DISBALANS

Kao što pokazuju i kvantitativni podaci, i iskustva ispitanika i ispitanica u razgovorima ukazuju da u sektoru, ali i u većini aktivnosti, dominiraju devojke. Uključivanje devojaka u aktivnosti koje su povezane sa odlučivanjem počinje relativno rano, još tokom školovanja i učeničkih parlamenata. Kako svedoči jedna učenica aktivna u parlamentu,

...70% su devojčice i meni se to, na primer, ne dopada jer mnogo manje ima dečaka koje to zanima... Uvek se devojčice više zalažu za to... Ali mislim da bi to isto trebalo da se promeni. (Dejana, aktivna)

Posebno treba razmotriti koje su prepreke koje dečaci percipiraju i zbog čega ih ima manje. Jedan od odgovora može biti da se socijalni angažman, podrška drugima, usmerenost na ranjive grupe, što su česte aktivnosti u sektoru, u jednom patrijarhalnom kontekstu povezuju sa aktivnostima brige koje se opet povezuju sa ženama i njihovim poslovima, te kao takvi ne privlače, ili čak odbijaju muškarce.

Motivisati mladiće da se uključe u programe i angažuju u većoj meri. Programi koji imaju i sadržaje koji su muškarcima interesantniji (na primer, sport), mogu da budu jedan od načina.

ZAKLJUČAK

KONSULTATIVNO, KOLABORATIVNO ILI VOĐENO OD STRANE MLADIH?

Ukoliko pođemo od podele oblika participacije, na osnovu podataka iz ovog istraživanja možemo zaključiti sledeće. Značajan broj **mladih nije uključen** ni u jedan od oblika aktivnosti koji sprovodi omladinski sektor i treba raditi na unapređenju kanala i načina informisanosti da bi se oni upoznali sa opcijama koje im stoje na raspolaganju ukoliko žele da se uključe u programe ili rad organizacija. Iako ne treba očekivati da će svi, pa čak ni većina mladih ubrzo početi da participira u aktivnostima, definitivno postoji prostor da se veći broj mladih, a posebno oni koji su i inače lišeni privilegija – zainteresuju.

Jedan broj aktivnosti⁸ mladih smo prepoznali da pripada **konsultativnom** tipu participacije. Mladi u tim slučajevima samo obavljaju određene zadatke i nemaju uticaja kako na ishode tako ni na tok aktivnosti. Najveći broj angažmana mladih u NVO koje nisu omladinske ni za mlade, već se bave različitim aspektima društvenog angažmana su ovog tipa. Mladi u njima najčešće obavljaju volonterske aktivnosti, a i onda kada su direktnije uključeni, na nižim su pozicijama.

Najveći broj mladih je uključen u rad organizacija koje pripadaju **kolaborativnom** tipu. U njima upravljaju stariji, ali su mladi konstitutivni akteri u svim ili većini faza programa. Iako postoje različite prakse, i manje ili više uspešni načini kolaboracije sa mladima, izazovi sa kojima se ove organizacije suočavaju uključuju: a) nedovoljno jasne procedure informisanja mladih o programima, b) nedovoljno jasne procedure uključivanja mladih u procese odlučivanja, c) nedovoljno razvijene procedure informisanja učesnika programa o ishodima i efektima programa.

Treći oblik participacije, **vođen od strane mladih**, je najmanje zastupljen, i moguće je da sa odrastanjem članova, ove organizacije ili nestanu ili pređu u kolaborativni tip. Iako smo imali relativno mali uzorak ovakvih inicijativa, rizici funkcionisanja ovih organizacija su relativno malobrojno članstvo, ograničeni domet aktivnosti, baziranje akcija na neformalnim odnosima što dovodi do niskog stepena transparentnosti, odsustva procedura informisanja, selekcije i komunikacije sa mladima, te percepcije njih kao (polu)zatvorenih.

U nastavku će biti sumirani osnovni nalazi i odgovori na postavljena istraživačka pitanja.

8 Mladi svedoče da ni sav aktivizam **nije autentičan**, pa tako postoje rizici da neke organizacije mladih, ili one koje okupljaju mlade, to rade iz **skrivenih motiva**. Najčešće se radi o posebnim vezama koje postoje sa političkim strankama, lokalnim vlastima ili političarima, za koje neki mladi pretpostavljaju da mogu da zloupotrebe aktivnosti ili rezultate u promotivne svrhe. Zato treba jačati kako etički aspekt omladinskog rada, tako i transparentnost u radu i posebno finansiranju organizacija.

DA LI SU MLADI SPREMNI DA PARTICIPIRAJU (U VEĆOJ MERI)?

Većina mladih vidi omladinski sektor kao dobar način za postavljanje i rešavanje problema mladih, i sebe vide kao potencijalno uključene na neki način. Motivacija – lako se u najvećem broju mladi rukovode instrumentalnim motivima, u značajnoj meri prisutni su i društveno odgovorni motivi. Oni prvenstveno smatraju da će participirajući u omladinskim organizacijama naučiti korisne stvari, steći korisne veštine i poznanstva na osnovu kojih će ostvariti izvesne prednosti prilikom zaposlenja, upisa na fakultet, ili dobijanja stipendije. Osim toga, mladi shvataju da imaju odgovornost o tome kako će društvo izgledati i prepoznaju značaj volontiranja. U proseku, oko dve trećine ima, dok trećina nema osećaj da je posvećena služenju svojoj zajednici; najveći deo mladih smatra da angažman može pomeriti stvari na bolje i da rad u organizacijama može tome da doprinese. Svi motivi izraženiji su kod angažovanih mladih u odnosu na aktivne, one koji pohađaju, ili su pohađali neki od programa, što nam ukazuje da intenzivnije uključivanje vodi i prepoznavanju različitih (ličnih i društvenih) benefita.

U KOJOJ MERI I NA KOJI NAČIN PARTICIPIRAJU?

Angažovani i aktivni mladi najčešće su učestvovali u aktivnostima omladinskih organizacija, zatim humanitarnim, a najmanje u organizacijama koje su antiglobalističke, za zaštitu prava imigranta i feminističkim organizacijama. Oni su u značajnom stepenu učestvovali u projektima i programima, a imali su i aktivnu ulogu u osmišljavanju aktivnosti i njihovom sprovođenju. Kako nemaju sve organizacije podjednak kapacitet da privuku i uključe veći broj mladih u osmišljavanje i sprovođenje aktivnosti, posebno se izdvajaju omladinske i organizacije za mlade u mogućnostima da uključe mlade.

Mladi su najčešće aktivni i/ ili korisnici programa više tipova organizacija, i za programe se odlučuju prema svojim preferencijama. Zato možemo reći da ne postoje specifični načini grupisanja aktivnosti koje se tipično biraju. Prema demografskim osobinama ne postoje velike razlike u pogledu preferencija. Jedino su devojke nešto češće zainteresovane za rad u humanitarnim, u organizacijama za ljudska prava i u feminističkim organizacijama.

U prethodnih godinu dana većina mladih je potpisala neku od peticija a preko polovine je objavilo ili podelilo neki sadržaj koji je vezan za politička dešavanja. Oko trećine mladih je učestvovalo u demonstracijama, bojkotovalo određene proizvode i nosilo neko obeležje kao deo neke političke kampanje.

Angažovani mladi su/ ili su bili aktivni članovi u učeničkom i/ ili studentskom parlamentu. Više od polovine njih je bilo formalno član jednog ovakvog tela, a gotovo dve trećine njih su nekada prisustvovali sastancima. Tako je uočena izvesna tranziciona putanja aktivizma koja počinje u školskim danima i koja se postepeno pretače u sve više aktivizma i zauzimanje viših pozicija unutar omladinskog sektora.

Kvalitativna analiza pokazala je da su angažovani i aktivni mladi u omladinskim organizacijama – aktivni u bar još jednoj organizaciji ili inicijativi, i da su povezani sa krovnim organizacijama NAPOR-om i KOMS-om. Znatno deo njihovih aktivnosti obuhvata volontiranje, socijalno-kulturni angažman i hobije. Briga o beskućnicima se navodi kao jedna od aktivnosti, ali se takođe navode i dramske sekcije, planinarenje, izviđači, uključujući i rad unutar verskih organizacija.

(ALTERNATIVNE) KULTURE MLADIH - deo aktivizma mladih odvija se i u zoni kulturne produkcije i potrošnje. Svaka deseta mlada osoba (9%) aktivna je kao deo neke od alternativnih muzičkih scena/ potkultura. Među njima, oko četvrtine se deklarišu kao navijači nekog kluba, a ostali kao pripadnici neke od muzičkih scena – metalaca, pankera, *drum and base*, rok i tehno. Na sličnom nivou je i učešće (8%) u nekoj angažovanoj kulturnoj ili umetničkoj grupi. Upravo navedeno pokazuje nam da alternativna kultura nije u potpunosti nestala iz života mladih i da i dalje ima potencijal da okupi i poveže jedan broj mladih.

Kao prostori koji omogućavaju mladima da se okupljaju i bave pitanjima koja su im bitna, angažovani i aktivni mladi prepoznaju samoorganizovanje i značaj alternativne/ umetničke scene u urbanim centrima. U većim gradovima postoje prostori koji su istovremeno komercijalni, ali i sedišta alternativnih kultura, mesta okupljanja mladih koji imaju određene političke stavove. Ovakva mesta služe da se mladi sretnu sa drugima, sa kojima dele slične muzičke i kulturne ukuse, da se identitetski povežu i potencijalno aktiviraju oko nekog društvenog pitanja.

U KOJOJ MERI SE MLADI OSEĆAJU DOVOLJNO KOMPETENTNIM I IMAJU SAMOPOUZDANJA DA SE UKLJUČE U RAD ORGANIZACIJA I PROCESSE ODLUČIVANJA?

Samoprocena sposobnosti pokazala je da angažovani mladi imaju visok stepen samopouzdanja – da su dovoljno sposobni da uzmu aktivno učešće u nekoj od omladinskih organizacija. Takođe, oni procenjuju da su sposobni da učestvuju u procesu donošenja odluka. Zanimljivo je da oko trećine aktivnih mladih smatra da su malo ili nimalo sposobni da se angažuju u nekoj od organizacija, dok svaka peta aktivna osoba smatra da nije u dovoljnoj meri sposobna da učestvuje u procesu donošenja odluka. Upravo na te mlade može se usmeriti podrška razvijanju kompetencija i samopouzdanja kako bi se mogli uključivati u većoj meri. U kvalitativnoj analizi prepoznato je da angažovani mladi posebno vrednuju iskustvo koje se stiče radom u omladinskom sektoru. I neaktivni mladi imaju pozitivan stav o svojim sposobnostima, što znači da osećaj nekompetentnosti nije značajan razlog za neuključivanje u rad organizacija.

Kao najznačajnije veštine za *uključivanje mladih u rad organizacija ili inicijativa na koristan način*, najveći broj angažovanih i aktivnih mladih odabrao je timski rad i komunikacione veštine, zatim slede sposobnost prilagođavanja i delovanja u novim situacijama, planiranje i organizacione

sposobnosti. Manje od polovine izdvojilo je analitičke veštine, a nešto manje izabralo je veštine koje su povezane sa donošenjem odluka. Najmanje njih izabralo je poznavanje stranih jezika i znanje rada na računaru. Kvalitativna analiza izdvojila je sledeće veštine mladih *da budu aktivni na dobar način*: analitičnost, kritičko razmišljanje, inovativno razmišljanje, preuzimanje inicijative, otvorenost, empatija, organizovanost, sistematičnost, komunikativnost, podela i prihvatanje odgovornosti, timski rad, poznavanje potreba lokalne zajednice i poznavanje aktivnosti koje se realizuju u njoj

U KOJOJ MERI SU ORGANIZACIJE INKLUZIVNE I KONSULTATIVNE? DA LI MLADI MOGU DA UČESTVUJU U PROCESIMA UPRAVLJANJA?

Nešto više od dve trećine angažovanih svedoči da se prilikom osmišljavanja novih programa za mlade oni konsultuju. Isto je učešće i onih koji direktno uključuju mlade u osmišljavanje novih projekata. Međutim, svaka šesta angažovana osoba smatra da se to radi retko ili se uopšte ne radi, a isto toliko nema informacije da li se i u kojoj meri ovo dešava u organizacijama u kojima su oni angažovani.

U pogledu donošenja odluka i načina kako se upravlja organizacijom, u fokus grupama je istaknuto da ključne odluke najčešće donose zaposleni na osnovu stručnosti, iskustva, ali i resursa koji su na raspolaganju organizacijama. Većina mladih nam svedoči da su oni lično, ali i drugi mladi, uključeni u konsultacije unutar organizacija u različitim fazama. Naglašava se da se ostavlja prostor i za volontere i za korisnike programa da iznesu svoje mišljenje u većini situacija. Međutim, jedan broj aktivnih je naveo da oni, iako volontiraju, i iako su korisnici programa za mlade, nisu nikada prisustvovali sastancima organizacije kada se raspravljalo o programima, o budućim aktivnostima i odlukama. Učenički parlament funkcioniše još manje inkluzivno. Učenici su tako naveli da izbori za predstavnike na odeljenskom nivou često ne postoje, da razredne starešine delegiraju članove parlamenta, da nisu jasna prava i odgovornosti kako članova parlamenta, tako i ostalih učenika. Pravila komunikacije između članova parlamenta i ostalih učenika nisu jasna, a i onda kada komunikacije ima, najčešće je jednosmerna – tako što se učenicima prenose odluke i aktivnosti koje su dogovorene na časovima razredne nastave (iako ni ovo nije slučaj u svim odeljenjima).

KOJE SU PREPREKE ZA PARTICIPACIJU (U VEĆOJ MERI)?

Kao strukturne prepreke koje otežavaju rad organizacija, a na određeni način ugrađene su u sistem njihovog funkcionisanja u lokalnom kontekstu, izdvaja se sledeće: 1. Organizacije se suočavaju sa nedostatkom omladinskih radnika, visokom fluktuacijom članstva i nedovoljnim brojem korisnika programa (uključujući raznovrsnost korisnika). U takvim okolnostima često se kao rešenje za aktivaciju mladih koristi regrutacija putem poznanstava i ličnih kontakata. Ova strategija, iako

se pokazuje kao uspešna (mladi na primeru drugih, u koje imaju poverenje, mogu da se uvere u značaj i korisnost uključivanja i angažmana), reprodukuje neformalne mreže unutar sektora koje mogu opterećivati rad. Takođe, mreže poznanika i prijatelja izvana se mogu percipirati kao zatvorene i nepotističke. 2. Organizacije, u cilju zadobijanja legitimiteta a ponekad i funkcionisanja, moraju da se oslanjaju (delimično) na međunarodne fondove. Stvaranje i perpetuiranje slike o EU i međunarodnim donatorima kao antinacionalnim u jednom delu javnosti, otežava njihov rad i mogućnost da dospeju do većeg broja mladih i zadobiju njihovo poverenje.

Neinformisanost mladih o aktivnostima omladinskih organizacija prepoznato je kao jedna od ključnih prepreka za njihov veći angažman. Neadekvatna, pa čak i pogrešna informisanost, stvara negativnu sliku o sektoru i aktivnostima koja ne odgovara realnosti i baca senku na vredan rad.

Kao institucionalna prepreka uočeno je mešanje rada institucija i političkih partija. Većina omladinskih organizacija je pred izazovom da zadrži kredibilitet i da istovremeno ostvari uspešnu saradnju sa vlastima na različitim nivoima. Zato je neophodno imati transparentan odnos između ovih aktera (institucija, omladinskih organizacija i političkih partija) i stvoriti uslove za profesionalan rad tokom saradnje sa vlastima i institucijama.

Kada se analizira način **funkcionisanja organizacija**, iako većina angažovanih i aktivnih mladih ima pozitivna iskustva u radu u omladinskom sektoru, jedan deo mladih ne smatra da je način funkcionisanja organizacija dovoljno zasnovan na demokratskim i meritokratskim principima. Oni koji su angažovani imaju nešto više poverenja i pozitivnija iskustva u odnosu na one koji su aktivni. Većina, 82% angažovanih i 70% aktivnih, navodi da imaju osećaj da su podržani adekvatno od strane organizatora, međutim, trećina onih koji su bili polaznici programa smatraju da nisu bili uopšte, ili su bili u nedovoljnoj meri, podržani da iznesu svoje mišljenje. Slična je situacija i sa percepcijom pravednosti funkcionisanja organizacije. Dok najveći deo angažovanih smatra da mladi imaju mogućnost da bez nepotizma i veza učestvuju u radu organizacije i projektima, više od trećine aktivnih smatra da to nije slučaj. Gotovo identično je mišljenje i o tome u kojoj meri organizacije dozvoljavaju mladima da imaju uticaj na to što rade. Svaka deveta mlada angažovana osoba, i svaka treća aktivna ima osećaj da uopšte nema, ili ima samo malo, uticaja na rad organizacije u kojoj je angažovana. Još je niže učešće, u obe istraživane grupe, onih koji smatraju da je napredovanje unutar organizacije pravedno. Više od četvrtine angažovanih i gotovo polovina aktivnih ne smatra da je uspon u omladinskoj karijeri pravedan i meritokratski. Takva je raspodela mišljenja i onih koji smatraju da se omladinskim organizacijama upravlja na demokratski način. Svaka treća angažovana, i dve od pet aktivnih mladih osoba smatraju da politika ima (značajan ili veliki) uticaj na omladinske organizacije.

Posmatrajući prema tipu organizacija, oni koji su angažovani u omladinskim organizacijama/ organizacijama za mlade – imaju tendenciju da ocenjuju stanje unutar tih organizacija višim ocenama (na svim indikatorima podržanosti, demokratičnosti i meritokratije) od onih koji nisu angažovani u ovom delu građanskog društva.

STRAH – Gotovo svaka deseta mlada osoba se plaši da bude u većoj meri aktivna jer smatra da bi mogla da ima problema u školi. Zatim je prisutan strah od etiketiranja vršnjaka, jer javno istupanje i iznošenje sopstvenog mišljenja ne samo da može izazvati neslaganje, već i javno obeležavanje. Jedan broj mladih se plaši od osvete nastavnika ili profesora, posebno ukoliko ukažu na probleme u njihovom radu. Takođe, svaka deseta mlada osoba ima utisak da bi njihov (veći) angažman imao uticaj na njihov posao. Većina navodi strah od poslodavca, ukoliko taj angažman nije u skladu sa poslodavčevim principima poslovanja, ali i ukoliko se javno kritikuje vlast. Potencijalna opasnost po posao, porodicu ili svoju budućnost prepoznaje se i u razgovorima sa neaktivnim mladima.

Oko 8% mladih navodi ili da su imali probleme u lokalnoj zajednici, ili da percipiraju potencijalne probleme u slučaju (većeg) angažmana. Najveći broj njih navodi da su imali probleme sa lokalnim vlastima, političkim partijama, etiketiranjem, pretnjama njima i njihovim porodicama. Zato su zabrinuti ne samo za sebe i svoju budućnost, već i za članove svoje porodice.

RESURSI

VREME – Nedostatak vremena za angažman, ili veći angažman, najčešće se prepoznaje u intervjuima kao prepreka i za aktivne i za neaktivne mlade. Pored školskih obaveza ne ostaje dovoljno vremena za druge aktivnosti, što ukazuje na suprotstavljenost različitih prioriteta: obrazovanje, posvećenost porodici, prijateljima, drugim vanškolskim obavezama. Posebno mladi iz ranjivih grupa koji rade navode nedostatak vremena, najčešće zbog poslovnih obaveza.

PODRŠKA – Najveću podršku u angažmanu mladima pružaju roditelji koji im u gotovo 80% slučajeva pružaju punu podršku. Ali, svaka peta mlada osoba ima osećaj da je roditelji ne podržavaju dovoljno ili da je ne podržavaju uopšte. Slična je situacija i kod percepcije podrške vršnjaka, gde svaka peta osoba ima osećaj da je to nedovoljno. Podrška nastavnika u školi ili na fakultetu se ne doživljava kao primarna i dovoljna za oko 40% mladih. Imajući u vidu i to da bi obrazovne institucije trebalo da budu ključne za razvoj demokratskih i participativnih veština, osećaj nepodržavanja predstavlja značajnu prepreku uključivanja mladih.

Aktivni učenici u parlamentu naglašavaju i da im nedostaje veća podrška roditelja, nastavnika i učenika iz škole/ odeljenja. Oni čak smatraju da ih roditelji ne razumeju dovoljno jer postoji generacijski jaz, i da su život, mogućnosti i potrebe danas drugačije od onih koje su imali njihovi roditelji kao mladi.

NEZAINTERESOVANOST – Svi intervjuisani kao primarni problem istakli su nedovoljnu zainteresovanost mladih za angažman, nezainteresovanost koja delom proističe iz nedostatka informacija o aktivnostima i programima organizacija. Kao izazov vide i koji sadržaj treba preneti mladima da bi ih zainteresovali, i način (i medij) koji bi im bio prijemčiv. Kao deo problema informisanja i uključenosti mladih prepoznat je i nedovoljno razvijen omladinski rad na terenu.

Neaktivni mladi kao razlog zašto nisu aktivni takođe ističu nezainteresovanost. Oni ne vide sebe kao aktivne i ne prepoznaju kojim ciljevima organizacije teže; njihov put podrazumevao je usmerenost na obrazovanje i rad nakon toga. Oni nisu ni imali prilike da se upoznaju sa radom organizacija, niti su imali mogućnosti da saznaju koje bi koristi oni sami ili zajednica imala od njihovog angažmana.

RODNI DISBALANS – Kvantitativni podaci i iskustva ispitanika i ispitanica u razgovorima ukazuju na to da u sektoru, ali i u većini aktivnosti, dominiraju devojke i da je mladiće teže motivisati i zadržati.

DA LI POSTOJI JEDNAKOST PRISTUPU ILI NAČINU PARTICIPACIJE MLADIH?

I ovo istraživanje pokazuje da ne postoji jednakost prilikom participacije mladih. Podaci ukazuju na to da su deca iz srednje klase (sa roditeljima koji imaju visoko obrazovanje) natprosečno zastupljeni u sektoru – i među aktivnima, i još više među angažovanimima. To otvara više relevantnih pitanja za sektor. Čije poglede, ciljeve i interese sektor (natprosečno) zastupa? Na koje načine je moguće zainteresovati i integrisati mlade iz nižih društvenih slojeva? U sektoru dominiraju devojke u odnosu na mladiće, što zahteva preispitivanje strategija uključivanja – od tematske usmerenosti do načina izvođenja programa.

Podaci ukazuju na to da postoji dovoljno prostora da se mladi koji pripadaju ranjivim grupama u većoj meri uključe u procese odlučivanja na nivou organizacije i to bi trebalo da bude jedan od prioriteta.

Dalje, kvalitativni uvidi nam ukazuju da mladi koji su neaktivni imaju više straha da se uključe (percipiraju veće rizike), vide sektor kao nešto što je rezervisano za bolje učenike i one koji potiču iz boljestojećih slojeva, te zbog svojih (poslovnih) obaveza nemaju dovoljno vremena da se posvete aktivnostima koje sektor nudi. Njihovo isključivanje kreće dosta rano, s obzirom na činjenicu da najznačajniji kanali regrutacije u osnovnoj i srednjoj školi, učenički parlamenti, bivaju popunjeni decom iz srednje klase.

Da li postojeći prostori omogućavaju adolescentima i mladima da identifikuju pitanja koja su im bitna i da ih iznesu kreatorima politike i organizatorima programa?

Istraživanje je pokazalo da određena infrastruktura postoji u formi omladinskih i organizacija za mlade, omladinskih kancelarija i neformalnih inicijativa, ali da je njihov rad u priličnoj meri raznolik, po procedurama kanalisanja ključnih pitanja i/ ili inicijativa mladih prilično neujednačen, i da je infrastruktura regionalno neujednačena. Neke od organizacija su koncipirane sa horizontalnim upravljanjem, otvorene i inkluzivne, a neke sa vertikalnim upravljanjem relativno zatvorene i nedovoljno konsultativne. Dobar deo uključivanja mladih u procese odlučivanja baziran je na neformalnoj komunikaciji i preko neformalnih mreža (unutar omladinskog sektora), a nedovoljno preko institucionalnih mehanizama i sa jasnim procedurama. Iako neformalnost predstavlja značajan deo kapitala u sektoru, postojanje procedura bi pomoglo širenju poruke, inkluzivnosti i poboljšanju percepcije sektora. Kanali preko kojih je moguće plasirati ideje i pitanja su nedovoljno inkluzivni s obzirom na to da je infrastruktura koncentrisana u urbanim centrima (i u većoj meri u glavnom gradu i Vojvodini). Angažman u organizacijama i aktivizam je u većoj meri prijemčiv mladima koji se školuju (studiraju) i visokoobrazovanima, čime interesi ovih grupa mogu biti natproporcionalno češći prilikom formulisanja ključnih pitanja u omladinskom sektoru.

Da li postoje mehanizmi za informisanje mladih o promenama koje su napravljene kao odgovor na njihove inpute?

Povratni mehanizmi su nedovoljno razvijeni i/ ili nedovoljno komunikabilni, o čemu svedoče i angažovani, i aktivni, i neaktivni mladi. Iskustva pokazuju da najčešće ne postoje procedure koje uokviruju načine komunikacije unutar organizacije, komuniciranje sa (potencijalnim) članstvom i sa zainteresovanom javnošću, što otežava rad samih organizacija, snižava opseg u kom se može čuti njihova poruka, a od angažovanih ili zaposlenih u organizacijama zahteva mnogo veći napor. Posledica toga je da se pozitivni pomoci nedovoljno vide, čime se i poverenje u buduće aktivnosti i saradnju sa donosiocima odluka gubi.

REFERENCE

Backović, V. & Petrović, I. (2021). Ethical Consumption in Serbia: Analyzing Its Prevalence and Distinctiveness. *Sociologija*, 2, 381–399.

Fieldhouse, E., M. Tranmer, & A. Russell. (2007). Something about Young People or Something about Elections? Electoral Participation of Young People in Europe: Evidence from a Multi-level Analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research* 46: 797–822.

Furlong, A., Cartmel, F. (2012). Social Change and Political Engagement among Young People: Generation and the 2009/2010 British Election Survey. *Parliamentary Affairs*, Volume 65, Issue 1, January 2012, Pages 13–28, <https://doi.org/10.1093/pa/gsr045>

Henn, M., & Foard, N. (2014). Social differentiation in young people's political participation: the impact of social and educational factors on youth political engagement in Britain. *Journal of Youth Studies*, 17(3), 360–380.

Norris, P. (2003). "Young People and Political Activism: From the Politics of Loyalties to the Politics of Choice?". Paper presented to the council of Europe Symposium 'Young people and democratic institutions: From disillusionment to participation', Strasbourg, November 27–28.

Petrović, J. & Stanojević, D. (2019). Between "CV Builder" and "Genuine" Activist: The Many Faces of Youth Civic Engagement in Serbia, *Sociologija*, 61, 2, 259–276.

Pilkington, H., & Pollock, G. (2015). "Politics are Bollocks": Youth, Politics and Activism in Contemporary Europe. *The Sociological Review*, 63(2_suppl), 1–35. doi:10.1111/1467-954x.12260

Popadić, D, Pavlović, Z, & Mihajlović, S. (2019). *Young People in Serbia 2018/2019*, FES, Belgrade.

Stanojević, D. & Petrović, J. (2018). Socijalne biografije mladih aktivista političkih partija u Srbiji, u ur. Pešić, J, Backović, V. i Mirkov A. Globalna kriza neoliberalnog oblika kapitalističke regulacije i lokalne posledice, str. 147–168, 978-86-6427-072-, Beograd.

Tomanović, S. & Stanojević, D. (2015). *Young People in Serbia 2015*, FES, Belgrade.

UNICEF (2020) ENGAGED AND HEARD! Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement, UNICEF.

<https://www.unicef.org/media/73296/file/ADAP-Guidelines-for-Participation.pdf>

Internet izvori:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680717e78

UNICEF - U-REPORT, <https://serbia.ureport.in/opinion/2846/>

2022.